

ERNST NOLTE

ISLAMISMUS

TŘETÍ RADIKÁLNÍ
HNUTÍ ODPORU

pozdní evropskou koloniální akci, tak národněosvobozenecké hnutí, a Arabů, kteří teprve nedávno dospěli k partikulární a slabé samostatnosti a kvůli bezúspěšnému a nesoustředěnému boji proti sionistickému státu svoji vlastní zaostalost nejen že nepřekonali, nýbrž naopak posílili. Ze sekulárně orientovaných Arabů Velkého muftího a Arafata se však stali Boží bojovníci *Hamásu* a *Hizballáhu* a nástupci hnutí *al-Takfir wa al-Hidžra* a Izraelci, roku 1956 přinucení Američany k ústupu, byli schopni dopouštět se nezřídka i podobných výroků jako ten, že Izrael je sice kolonií Ameriky, ale Amerika je také kolonií Izraele – výroků, jež v roce 2001 dosáhly vrcholu v (ne zcela zaručené zmananém) tvrzení ministerského předsedy Šarona, že židovský národ kontroluje Ameriku a Američané to vědí.⁵⁶ Nikdy v celých světových dějinách se zvolený představitel malého státu nevyjádřil o materiálně mnohem silnější velmoci domýšlivěji a sebejistěji. Izrael jako reprezentant „Západu“⁵⁷ v Orientu udělal obrovské kroky kupředu, zatímco Arabové se nestali ani předními obhájci třetího světa, ani jen „malými tygry“, avšak v jejich středu vznikla nestátní světová velmoc, islamismus, na jehož útok Američané nenašli jinou odpověď než „válku proti teroru“, která je fakticky pokračováním izraelského „státního terorismu“ proti chaotickému individuálnímu a skupinovému terorismu Palestinců a Arabů. Že z toho může vzniknout (čtvrtá) světová válka v tradičním slova smyslu, je maximálně nepravděpodobné, avšak radikální odpor islamismu proti expanzionistické „dekadenci“ Západu zahrnuje možnosti, které by mohly budoucí průběh světových dějin ovlivnit silněji než změna mocenských poměrů mezi velkými státy 21. století.

⁵⁶ Richard Melisch: *Pulverfass Nahost im Rückblick und Ausblick*, Tübingen 2003, s. 117. Uváděný originální zdroj je stanice *Kol Yisrael* a plně znění prý bylo uveřejněno 26. 12. 2002 v maďarském týdeníku *Magyar Forum*.

⁵⁷ Izrael sice nebyl, jak se stále znovu tvrdilo, „jedinou demokracií na Blízkém východě“, neboť v žádné západní demokracii nesmějí existovat skupiny občanů s rozdílnými politickými právy a povinnostmi, skutečně však byl „jedinou liberální demokracií na Blízkém východě“, jestliže za její hlavní znak považujeme svobodu projevu názorů a přítomnost širokého spektra politických a zčásti i „proletistických“ doktrín a ideologií, jejichž existence je nepochybná. V žádném arabském státě nic takového neexistovalo a je velmi jednostranné chápat Izrael jen ve vojenském a mocenském smyslu jako předvoj Západu v oblasti arabských států a islámského světa vůbec.

Závěrečná úvaha: Tři radikální hnutí odporu ve vzájemném srovnání

Teprve po popisném a částečně i analytickém náčrtu vývoje tak gigantického fenoménu, jakým je novodobý islám a jeho tendence k islamismu, je možné souhrnné srovnání tří hnutí, jež podle naší teze navzdory svým hlubokým rozdílům vykazují elementární shodu, totiž „revoluční konzervatismus“ – vůli pronikavými změnami uchránit lidský svět před obratem, pro něžž dosud neexistuje příléhavé pojmenování, leda provizorní označení jako „kapitalistická globalizace“, „homogenizace ničící identitu“ nebo „antropocentrický sekularismus“.

Je-li za hlavní téma zvolen islamismus, pak se otázka týká v prvé řadě dobře známého, ba populárního tematického pole, totiž problémů vztahu mezi dvěma obrovskými oblastmi lidstva, „průmyslové a intelektuálně rozvinutým prvním světem“ na jedné straně a „zaostalým“ či „rozvojovým“ třetím světem na straně druhé.¹ Jak uzavřít snadno rozpoznatelnou, třebaže různě hlubokou propast mezi nimi, je podle široce rozšířeného přesvědčení nejdůležitější problém, s nímž je konfrontováno 21. století, a zanedbání tohoto úkolu by uvrhlo celý svět do nepřetržitých turbulencí, možná by i přivodilo konečnou katastrofu. Žádná ze současných velkých tendencí v myšlení a jednání tento úkol neignoruje; všechny mají představu o nutnosti tuto propast alespoň zmenšit, ale cesty, které se zdají slibovat úspěch, vykazují významné rozdíly: vyrovnávající, ba v tendenci egalizující působení moderního tržního hospodářství; materiální a také intelektuální pomoc „rozvinutých“ zemí „zaostalým“; mocenský zásah světové vlády, která se

¹ O „druhém světě“ se hovořilo, dokud od Polska po Čínu existovalo množství států, jež se výslovně a s praktickými konsekvencemi odvolávaly na marxismus-leninismus. Ke „čtvrtému světu“ se často počítají nejhudší z nejhudších zemí. Skutečně etablované jsou jen pojmy „první svět“ a „třetí svět“; k označení diferenciací v rámci třetího světa se ovšem vžíly pojmy jako „nově industrializované“ či „prahové země“.

má teprve konstituovat – snad světovou revolucí – s cílem kulturní, zejména jazykové, a možná dokonce fyzické homogenizace veškerých obyvatel světa.

Z tohoto úhlu se protiklady mezi těmito třemi hnutími jeví mnohem jasněji než případně shody: marxismus-leninismus udělal svým nejvyšším cílem ono „lidstvo“ bez tříd, států a významnějších materiálů rozdílu a nacionální socialismus neměl silnější snahu než takovému vývoji zabránit a až do nedozírné budoucnosti upevnit náskok dosavadního „prvního světa“. Islamismus pak v hlavním bodě vůle k univerzálnímu sjednocení souhlasil a souhlasí s marxismem-leninismem, ale o „správném životě“ tohoto jednotného lidstva si dělá teocentrickou představu, která je v příkrém protikladu k antropocentrismu marxisticko-leninistické koncepce.

Kdo si osvojí tuto názorovou tendenci, staví se tím zjevně hned od začátku na půdu marxismu-leninismu, resp. – staršího – „buržoazního progresivismu“, vůči islamismu však musí projevovat současně pochopení i kritičnost. To je jeden z rozporů a paradoxů, jež se objevují v procesu promyšlení, všechno to ale nezpochybnuje odmítnutí, ba zavržení Hitlerovy pozice, se kterou se nejsrozumitelněji setká čtenář v projevu z ledna 1932 v düsseldorfském Průmyslovém klubu. Ve skutečnosti byl nacionální socialismus v očích progresivistické i marxisticko-leninistické teorie výplodem reakčnosti par excellence nejen svým konceptem nezrušitelné, třebaže ohrožené nadřazenosti „bílého lidstva“, nýbrž i svým vyzdvihováním „mužnosti“ a mužské udatnosti,² svým nacionalismem a v neposlední řadě svým „antisemitismem“. Jestliže při pohledu na všechny historické fenomény existují „druhé strany“ a „kontroverzní pozice“, které zůstávají v propagandě vítězných nepřátel po válce zprvu skryté, ale poté postupně vycházejí na světlo, pro Hitlera a nacionální socialismus to zřejmě neplatí. Žádný člověk, kterého lze brát vážně, dnes nemůže souhlasit s nacistickým popíráním práva celých ras na důstojný život, nepřilíží odlišný od způsobu života jiných lidských skupin, a ještě méně může být někdo odhodlán ospravedlňovat nacionálně socialistické „konečné řešení

² Stov. Hitlerovo „Udatnost je lepší než moudrost rozvážnosti.“ (Henry Picker: *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941–42*, Bonn 1951, s. 450.) (V novém vydání z roku 1989: „...než moudrost či rozvážnost.“)

židovské otázky“ s miliony obětí. Nemůže to tedy být jenom úporně přetrvávající propaganda vítězů, jestliže se negativní ortel nad nacionálním socialismem prohlašuje za nezrušitelný, vyloučený ze všech historických změn, a tím za „absolutní“, totiž za postoj k „absolutnímu zlu“.

Potom se však stane nevyhnutelnou otázkou, zda je nacionální socialismus vyloučen i ze vsí vědecké a historické „snahy porozumět“, tj. zda vůbec může být tématem vědeckého zkoumání, nebo zda jsou k němu možné jen dva nevědecké přístupy: kupení stále dalších a dalších krutostí na jedné straně a kvazináboženská úcta k obětem nelidských činů na straně druhé. K těm se počítají v prvé řadě povraždění Židů, ale i velké počty zabitých Poláků a také v léčebnách usmrčení duševně nemocní a další lidé „nehodní života“. Tím by se toto téma hned od začátku zbavilo půdy pod nohama.

Historici však musí brát v úvahu i jiná hlediska, jež nemohou jen tak pomíjet odpověď na otázku „práva“ nebo „bezprávi“, a nesmějí se bát používat pojmy jako „právo protkané bezprávím“ nebo „polovič-ní bezprávi“. Hitler zastával nejen tezi trvalé nadřazenosti evropské či řecko-germánské kultury, kterou dnes odmítají prakticky všichni diskutující, jež však ještě před sto lety představovala naprostou samozřejmost pro většinu čelných mluvčích této civilizace, třeba Winston na Churchilla, Theodora Roosevelta, lorda Balfoura a lorda Curzona, nýbrž se zabýval i tím, co dnes velká část vědecké literatury opomíjí, nebo dokonce zastírá: veškerou oblundnost bolševického požadavku na přeořganizování světa, kterému měly padnout za oběť všechny vůdčí vrstvy „kulturních států“, dosud vysoce uznávané, i když podrobované kritice. Cožpak vědci nemusí být už kvůli svému étosu připraveni alespoň zvažovat otázku, zda není zapotřebí jednu z příčin holokaustu, ležícího kolem roku 1930 ještě v budoucnosti, hledat ve zděšení a hněvu budoucích masových vrahů nad tehdejšími masovými vrahy a zda není metodologicky nepřipustná bezesporu velmi pochopitelná tendence ponechávat tuto otázku stranou proto, že vede k závažnému ztotožnění různých kategorií, totiž ideologicky charakterizovaných komunistů a etnických Židů? Antibolševika Hitlera nelze odsoudit tak bez okolků jako rasistu Hitlera a konečný výsledek amerického triumfu nad sovětským komunismem, totiž konec

sovětské koloniální říše, byl v politickogeografickém ohledu ne zcela nepodobný tomu, co by za souhry jiných okolností bylo výsledkem války vyhrané Hitlerem.

Dokonce však i to, co se zdá být zcela jednoznačné, vykazuje překvapivé rozpory a paralely v realitě, kterou ani Hitler nemohl libovolně formovat podle svých ideologicky určených přání: kolonialistický rasista Hitler se za války stal největší nadějí obrovských utlačovaných lidových mas „rasově méněcenného“ Orientu a měl významné přítele a sympatizanty právě v islámských zemích. A je skutečně z veškerých úvah vyloučen nejcitlivější ze všech bodů, že Hitlerovo vyhazování Židů, jak tvrdí jeden židovský výklad, bylo „útokem na Boží lid, a tím na samotného Boha“, že tedy bylo „absolutní“³ Není již dávno nepochybné, že už řadu desetiletí existuje ne pouze pochopitelný, nýbrž v jádru oprávněný „antisemitismus“, totiž „antisemitismus“ arabských a semitských obyvatel násilně vyhnaných z Palestiny, kteří samozřejmě – *mutatis mutandis* – dělají tutéž chybu jako Hitler, že totiž nahrazují skutečné a ideologické nepřatele, sionisty, etnickým pojmem Židé? Neměl dokonce i Hitlerův „antisemitismus“ nějaké „racionální jádro“, tj. srozumitelné příčiny, a smí se singulární zločin stojící na jeho konci oddělovat od situace v jeho základech, situace války na život a na smrt proti přemocným nepřátelům od prosince 1941, války v přítomnosti cizího a nepřátelsky smýšlejícího obyvatelstva, k níž existovala nepopíratelná analogie v polemice proti „smrtnému ohrožení pátou kolonou“ za války o nezávislost Izraele, jíž však je kvůli slabosti nepřátel nutné označit za „slabou“?

Charakterizování nějaké skutečnosti jako „singularity“ nesmí zabránit v jejím zkoumání obvyklými vědeckými metodami exaktního zjišťování a vyargumentované interpretace; kdo chce historické skutečnosti uchránit „usouvztažnění“, kterému musí podléhat všechny konečné a komplexní skutečnosti, ten jedná nevědecky. Zásadní argument namířený proti legitimě našeho tázání je tedy nutné odmítnout, i když přitom jistěže vzít na vědomí. Se stejnou rozhodností

³ Peter Novick: *Nach dem Holocaust. Der Umgang mit dem Massenmord*, Stuttgart/München 2001, s. 259: „Vedouc ADL [= Anti-Defamation League] Abraham Foxman řekl, že holokaust „není jednoduše příkladem genocidy, nýbrž téměř úspěšným útokem na život vyvolených dětí Božích, a proto na Boha samotného.“

však nelze odmítnout jednoduchou a zcela empirickou námitku, totiž poukaz na vzájemné nepřátelství těchto tří hnutí.

Na prvním místě se musíme podívat na nejnepřátelštější z těchto vztahů: na vztah mezi bolševismem a nacionálním socialismem. Jeho nejnápadnější zvláštnost spočívá v tom, že komunistické světové hnutí tohoto nepřitele, který se sám na rozdíl od všech ostatních stran definoval vztahem ke komunismu, resp. k „revolučnímu socialismu“, zpočátku prakticky nevnímalo, neboť se mu zdálo, že co nejdříve nadejde poslední a konečná rozhodující bitva mezi „socialismem“ a „kapitalismem“. Leninovi sice byla dobře známa „Černá sotňa“, militantní skupina ruské pravice, ale tu všichni komunisté odbyvali jako „reakcionáře“ a „antisemity“ a spatřovali v ní pouze podružné seskupení v rámci strany „bílých“ v občanské válce, k níž přece patřili i členové ostatních levicových stran, které se zpočátku spojily k obraně ústavodárného shromáždění násilně rozpuštěného bolševiky. V roce 1922 však bolševici tuto občanskou válku vyhráli, a dokonce se úspěšně a posléze agresivně bránili proti útoku Pilsudského Poláků, když se komunistická internacionála na svém 4. sjezdu musela zabývat do té doby neznámým fenoménem, totiž „fašismem“ v Itálii. Od začátku jí bylo jasné, že je tato bojová strana zaměřena v první řadě antikomunisticky, neboť to vypadalo, že v té době dosud nerozdělená „Socialistická strana Itálie“, velmi příznivě naladěná vůči Třetí internacionále, stojí bezprostředně před převzetím moci, kterou jí upírala jen krátce předtím založená strana „křesťanských demokratů“. Avšak předseda sjezdu Grigorij Zinovjev bral fašistickou stranu překvapivě vážně, pravděpodobně i proto, že ji vedl „zběhlý“ či „koupenný“ bývalý socialista Benito Mussolini, a vytvořil dokonce pojem „epocha fašismu“, v níž budou komunisté muset projít neočekávaně těžkou cestou k dobytí moci.⁴

Po porážce v Německu roku 1923 netrvalo dlouho, a komunisté se postavili pod prapor „antifašismu“, i když zpočátku ještě nebyli ochotní spolupracovat s „progressivní“ částí buržoazie. Tento krok provedli až kvůli převzetí moci stranou zjevně spřízněnou s italskými fašisty – německými nacionálními socialisty, které komunisté nadále

⁴ Srov. Ernst Nolte: *Der Faschismus in seiner Epoche*, (první vydání) München 1963.

tvrději označovali za „německé fašisty“, přestože již bylo snadno rozpoznatelné, že jsou mnohem radikálnější. Vzájemné nepřátelství se nezměnilo a již v mírové době do září 1939 se dalo hovořit o „evropské občanské válce“. ⁵ Pakt o neútočení mezi Stalinem a Hitlerem, který byl ve skutečnosti dohodou o rozdělení Polska a – podle Stalinova úmyslu – o rozpoutání války mezi Německem a západními mocnostmi, se ovšem dal jen s velkou námahou interpretovat jako šachový tah v této nové světové válce. Zjevně se oslabilo Hitlerovo mnohaleté základní přesvědčení, že v Moskvě jsou skutečnými mocipány „Židé“ jako původci komunismu a již marxismu. Přesto Hitler uskutečnil „přepadení“ Sovětského svazu, jež pro něj bylo preventivním útokem, podle svého pevného přesvědčení ne primárně jako „vůdce a říšský kancléř“ národního státu Velkého Německa, nýbrž jako přední ideolog evropského antikomunismu. Když v prosinci 1941 vyhlásil válku Spojeným státům – v neposlední řadě kvůli nepokrytému nepřátelským akcím prezidenta Franklina Delana Roosevelta –, učinil rozhodující krok ke své vlastní porážce, protože udělal spojení ze světových velmocí, které se dlouho považovaly za nejostřejší vzájemné nepřátele ve světové politice.

Poměr komunistického Sovětského svazu k islámu a k prvním projevům islamismu sehrál v této válce alespoň potenciálně důležitou roli. Výzva Třetí internacionály k boji koloniálních a rozvojových národů v roce 1920 vyšla ze sjezdu v Baku, tedy na islámském území, ale na dosah k vítězství se komunistické hnutí dostalo pouze v Číně a s věrnou tendencí k islámskému nacionálnímu komunismu, ztělesněné zejména postavou Sultan-Galijeje, nenabyl většího významu. Islámské oblasti Sovětského svazu ve Střední Asii byly radikálně sekularizovány v duchu všeobecného potírání náboženství a nejvýraznější odbojovou činností byla kolaborace několika islámských národností Kavkazu s Němci. Po skončení války vznikly silné komunistické strany zejména v Iráku a v Sýrii a tu a tam docházelo k dočasným koalicím mezi komunisty, zástupci „arabského socialismu“ a Muslimského bratrstva. Všude však existovaly i silné a většinou se státní mocí těsně spjaté opáčně

⁵ Srov. výz. *Der europäische Bürgerkrieg 1917–1945. Nationalsozialismus und Bolschewismus*, (první vydání) Frankfurt/Berlin 1987.

působící síly, především strana Baas, jejíž levé křídlo ovšem v Iráku po nějakou dobu komunistům silně vycházelo vstříc. Strany, které si samy říkaly „nacionálně socialistické“, nikde nepřekročily marginální roli. Tvrdý islamistický antikomunismus se rozvinul navzdory „islamomaxismu“ vlivných ideologů jako Alí Šarí'atí pouze v revolučním Íránu ajatolláha Chomejního. Ani islamismus nelze stejně jako sekulární socialismus různých národních hnutí nebo státních mocenských center pochopit bez antikomunismu, ten však neměl nikde tak významnou roli jako v německém nacionálním socialismu.

Naproti tomu vztah mezi islámem, resp. islamismem, a nacionálním socialismem byl od počátků přátelský, přestože takový vlastně být neměl, jestliže bychom za základ brali Hitlerova vyjádření z doby před rokem 1933 o „zaostalých národech“ a „anglickém panství v Indiích“. Záhy se projevila formující síla faktických okolností a mocenských konstelací a s nimi stará zásada, že „nepřítel mého nepřitele je mým přítelem“. Tato zásada byla nejspíš určující pro jednání většiny přátel a sympatizantů, které měl Hitler v islámském světě. ⁶ Na rozdíl od Rašida Alího al-Kajláního, Subhásy Čandry Boseho, šáha Rezá Pahlavího, Anvara as-Sádáta a lidových mas v Káhiře, toužebně očekávajících Rommelův příjezd, se jeruzalémský Velký muftí Amín al-Husajní a Hitler cítili spříznění i ideologicky, totiž ve svém nepřátelství k Židům, jež by se ovšem u Husajního mělo označovat jako „reálný antisemitismus“ a v Hitlerově případě jako „výkladový antisemitismus“, který vidí a chce vidět všechny nepřátelské fenomény ztělesněné v „Židovi“.

Proto se musí do našich otázek zapojit i sionismus, přestože ten ve svém politickém a aktivistickém významu (na rozdíl od důležitých svědectví o jeho sebechápání jako návratu ke „krvi“ a „půdě“) není radikálním hnutím odporu, avšak všichni muslimové – a tendence i Hitler – v něm spatřovali koncentrát a hrot „Západu“, a to především „západní křivdy“. Je sice možné pochybovat, že imperialismus byl pro dotčené země pouze zhoubou, nelze však připustit pochybnost, že vůle sionistického hnutí šikovnými manévry, úžasnými vý-

⁶ Srov. výše kap. IV.3, s. 108–115. Hitler a Himmler dospěli v průběhu druhé poloviny války až ke skutečným sympatiím a obdivu, mnohdy kladli „vojenský národ mohamedánů“ daleko nad svou vlastní křesťanskou tradici.

kony a v případě naléhavé potřeby i násilím získat nazpět 2000 let ztracenou vládu z hlediska všech humánních ideologií výrazným skutkem bezpráví, jenž dovoluje srovnání s bezprávím hitlerovské ideologie, pokud se provedou nezbytná rozlišení. Shody v militantním a dobovačném nacionalismu jsou tak evidentní, že je nelze srovnat ze světa jen správným upozorněním, že jsou náležité jen částečně a že se musí vzít v úvahu i pojem „historického práva“. Křivdu sice do značné míry způsobily protikladné zájmy a náboženské preference anglických státníků, ale kdo chce bezpráví spáchané na Palestincích zakryvat obžalobou většího bezpráví, jež museli vytrpět evropští Židé, činí sám těžké bezpráví. Mladý vojevůdce Moše Dajan to věděl, když řekl: „Jak se můžeme divit tomu, že nás nenávidí, nás kolonizátoři!“⁷

Za kolonizátora a průkopníka moderny se považoval i Hitler, když artikuloval své představy o „německém životním prostoru“, a jen „holaust“ byl morálně ještě horším skutkem, jemuž však nelze odepřít vztahy ke kvantitativně stejné závažnému a časově předcházejícímu „třídímu vraždění“ v Rusku. Vůči tak zdrcující zkušenosti jako „konečné řešení židovské otázky“ jistě nemůže existovat žádná chladná „neutrannost“, ale stranění dobru a morálce se nesmí stát straněním proti většině obětí epochy, a kdo odepírá statečnému obhájci Palestinců Aminovi al-Husajnímu čest, na kterou si smí činit nárok, snižuje tím i čest, která náleží pozdějším a ještě tvrději postiženým obětem.⁸

⁷Noam Chomsky: *Peace in the Middle East. Reflections on Justice and Nationalhood*, New York 1969, 1974, s. 47n. Emoce z nespravedlivých okolností jsou nepřirozenější věci na světě, ještě více vycházejí od postižených, jejich příbuzných a příznivců. Existují však i mnohem méně časté „vědecké emoce“, např. pohoršení a hněv, když srovnatelné skutečnosti zůstávají úmyslně nebo z neznalosti nezminěny, když se tedy například mluví o Hitlerově „přepadení“ Polska, avšak o Stalinově „vstupu“ do Finska.

⁸Námítka, která směřuje proti úvahám, jako je tato, je svým smyslem vždy táž: i kdyby byly takové výroky pravdivé, nesmí je předkládat žádný Němec jako příslušník „národa pachatelů“, a v každém případě jsou „apologetické“. Kritikům zjevně chybí cit pro to, že tím jen podtrhují značování (jež se může nepřímou hodu i na Nežidy), které se v knize sepsané převážně antisionistickými Židy označuje termínem „the strongest ethnocentrism human history has ever known“. (*Judaism or Zionism? What Difference for the Middle East?*, ed. EAFORD and AJAZ, London 1986, s. 63. EAFORD = *International Organization for the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* [Mezinárodní organizace na eliminaci všech forem rasové diskriminace], AJAZ = American Jewish Alternatives to Zionism [Americké židovské alternativy k sionismu]).

Teprve nyní smíme nadhodit na první pohled tak překvapivou otázku společných rysů těchto tří hnutí.

Společný mají především *velký nárok*, který vznášejí – nárok, který se vztahuje na celý lidský svět a který se od všech „receptů na spásu světa“ jednotlivých proroků nebo vůdců sekt liší tím, že tato hnutí existovala jako společenské síly, jimž mělo být svěřeno uskutečnění jejich koncepcí, i když začala činností zprvu osamocených zakladatelů: již dvě desetiletí po Marxově smrti se marxismus prosadil v téměř celém evropském dělnickém hnutí a po dalších dvou desetiletích marxismus-leninismus opanoval prostorově největší stát na zemi a v ostatní Evropě, ba na celých velkých částech zeměkoule vkládalo mnoho milionů jeho přívrženců a sympatizantů, zčásti zorganizovaných v mocných stranách, své naděje v tento „obrovský zvon“ zvěstující spásu celému lidstvu.⁹

Fašismus a zejména radikálně fašistický německý nacionální socialismus Adolfa Hitlera se ve svých počátcích sice jevil jako pouhý partikularistický protějšek univerzalistického světového komunistického hnutí a jako nepřátelská odpověď na něj, současně však byl s tímto protivníkem úzce spjatý již tím, že v Itálii stál v jeho čele muž, který byl v posledních předválečných letech přední osobností „revolučního socialismu“ ve své zemi, a z úst Hitlera, do roku 1930 bezmocného, byly vedle vyzývavých tezí extrémního nacionalismu slyšet i obraty, v nichž hovořil o budoucím rozhodnutí „pro celý svět“.¹⁰ Od roku 1922, resp. 1933, vládla fašistická hnutí ve dvou z nejvýznamnějších států mimoruské Evropy a jejich nejneuprosnější nepřátelé, komunisté, vzali jejich nacionalistický či evropský nárok natolik vážně, že podrobili hluboké revizi své sebecchápání i taktiku a potlačili své nepřátelství vůči „progresivním měšťákům“ pod novým praporem „antifašismu“. Budoucí vítězství „fašistických sil“ se kolem roku 1938 stalo pro nesčetné lidi až příliš reálné představitelnou hrozbou a pro nemalé jiných bylo nadějí.

⁹Tak anglický socialista Tom Mann na 3. sjezdu Komunistické internacionály 1921.

¹⁰Např.: „Co se dnes připravuje, bude větší než světová válka! Na německé půdě se to vybojuje pro celý svět! Jsou jen dvě možnosti: budeme obětním beránkem, nebo vítězem.“ (Adolf Hitler: *Sein Leben und seine Reden*, ed. Adolf-Viktor von Koerber, München s. a. [před 1923], s. 106 [v tisku zvýrazněno verzáčkami]).

Islám se kolem roku 1930 nepočítal k velkým politickým a intelektuálním silám. Na rozdíl od evropského křesťanství byl sice v mnoha zemích státním náboženstvím a téměř bez omezení určoval život obrovské většiny obyvatel, islámské státy však byly politicky i průmyslově slabé, z velké části představovaly pouhá koloniální území západoevropských velmocí a jen hrstka intelektuálů uvnitř nich působila na „sekularizační“ přeměnu života, zpravidla s programem na podobování „pokrokového Západu“. Rýsovaly se tu však již i počátky militantního odporu proti této tendenci a vnitřní síla zdánlivě zaostalých byla patrná všem, kdo sledovali rychlý růst obyvatelstva v islámských zemích a imponantní úspěchy obracení na islámskou víru v řadě afrických zemí. Avšak vlastní a nadřazený, od raných počátků existující nárok islámu sjednotit celé lidstvo kázáním a „svatou válkou“ pod praporem posledního a nedostižného proroka Muhammada ustupoval do pozadí před novými tendencemi, jako bylo vytváření sekulárních národů ve znamení dosud nedoktrinářského socialismu, a zatím nepředstavitelného vrcholu dosáhla „sekularizace“ odstraněním osmanského chalífátu a radikálními „prozápádními“ reformami v národním tureckém státě Kemala Atatürka. Že by islám mohl být řešením, hlásalo sice v Egyptě vznikající muslimské bratrstvo, ale po dlouhou dobu se zdálo, že ze světového náboženství islámu může vzestoupit mocné a militantní politicko-ideologické hnutí stejně málo jako z křesťanství ve stále sekularizovanější Evropě.

Kolem roku 1930 to tedy muselo vypadat, že marxismus-leninismus a jeho stát Sovětský svaz je právě onou optimismem a důvěrou ve vítězství naplněnou „vlnou budoucnosti“, která si samozřejmě ještě musí vydobýt intelektuální a mocenské vítězství nad postupujícím fašistickým hnutím, zatímco právě radikální formy islámu, jako například wahhábismus na Arabském poloostrově, nemohou uniknout odumírání.

A navzdory tomu byl strach a obavy ze zániku druhým společným znakem obou stran hrajících v popředí světové scény i třetího, dosud nerozvinutého hnutí. Již raný marxismus obou svých zakladatelů přece naprosto nezapadal do progresivistického, výrazně optimistického schématu budoucnosti, nýbrž vnímal tendence, které se s ní

nestovněvaly, například pokračující potlačování „živé práce“ průmyslových dělníků málo průhlednými procesy kalkulace očekávaného zisku, které do stanovení hodnoty začleňovaly podíl „mrtvé“ práce strojů a stále se rozšiřující zprostředkovatelské činnosti „nedělníků“, takže nakonec se „vykořisťování proletářů“ Evropy, o nichž jediných byla řeč v prvním svazku Marxova *Kapitálu*, stali vykořisťovateli z ostatních oblastí zeměkoule, kde „živá práce“ dosud představovala jedinou míru stanovení hodnoty. Proto se ve třetím, posmrtně vydaném svazku *Kapitálu* odrážela situace, kdy se „Západ“ „rozvinutého kapitalismu“ se svou abstraktností a odosobněním všech sociálních vztahů staví jako okřesek privilegovaných rentiérů nepřátelsky proti chudé a vykořisťované, ale dosud „živé“ většině zeměkoule.¹¹

Lenin již před sebou názorně viděl projevy „západního parazitismu“ a „korumpování horní vrstvy proletariátu“, a v důsledku toho fundamentálně změnil pojetí „světové revoluce“, podle něho již neměla postupovat směrem ze západu na východ, nýbrž z východní Evropy přes Dálný východ na Střední a Blízký východ a pak dál až do Anglie – už ne z Moskvy přes Berlín do Londýna, nýbrž z Moskvy přes Peking, Nové Dillí a Bagdád do centra západního světa. Trval však nezlomně na tom, že „řešením je socialismus“, avšak socialismus, který podle výroků z posledních let jeho života „všelijací pedanti“ – mezi nimi asi i Marx – nesprávně vykreslovali.¹² Po jeho smrti tak několik intelektuálů rozvinulo alternativu, v níž se již neobjevuje stará všeovládající důvěra, totiž koncepci „socialismus, nebo barbarství“, která se jinými slovy dala formulovat tak, že básnění rozpoutaného kapitalismu s jeho nekoordinovanou snahou nesčetných jednotlivců i firem o dosažení zisku uvrhne lidstvo do řetězu válek a převratů, a tak nakonec ohrozí samu jeho existenci.

V Hitlerově myšlení nebyla snad žádná jiná představa tak znepokojující a pevně zakořeněná jako ta o „zkáze Německa“ a v tom se zdá znovu ukazovat, jak partikulární a omezené byly ideje jeho a hnutí z něj vycházejícího, takže je nelze postavit na stejný stupeň s univerzalistickou koncepcí Leninovou. Neprodělala však vsutku univerza-

¹¹ Srov. Ernst Nolte: *Marxismus und Industrielle Revolution*, Stuttgart 1983; 1. díl, kap. V.4 a V.6, 2. díl kap. IV.3 a IV.4 (s. 226nn, 238nn, 408nn, 415nn).

¹² Lenin: *AW*, sv. 2, s. 995.

listická Marxova ideologie v Leninově myšlení obrat k partikularismu zaostalých a znevýhodněných částí světa, které si nyní měly „samy pomoci“?¹³ A bylo Hitlerovo Německo, jemuž hrozila zkáza, libovolnou partikularitou, jakých jsou v politickohistorickém světě stovky a tisíce? Německo za císařství bylo i v očích mnoha Němců nejen „vůdčím kulturním státem světa“, nýbrž nepochoybně i nejsilnější vojenskou velmocí, jak zřetelně ukázal průběh světové války. Versailleský „mírový diktát“ vítězů, z nichž pouze USA mohly být díky svým ohromným zdrojům a gigantické výrobní kapacitě považovány za rovnocenné, ba i nadřazené, udělal z Německa vojenského trpaslíka a vytvořil tak singulární situaci, neboť Francii po porážkách z let 1815 a 1871 nebylo uloženo nic podobného. Podle nejsoudnějších německých současníků nesl v sobě tento mír již budoucí válku.

Přesto se zdálo, že Hitler vůbec nemá pravdu, když hovoří o možné „zkáze“. Nebezpečí fyzického zániku německého státu v době Výmarské republiky vůbec nehrozilo; dokonce ani spojenectví všech jeho sousedních „buržoazních“ států by se s ohledem na panující ideologii Společnosti národů neodvážilo Německo napadnout. Avšak právě v tomto způsobu zajištění a nehybné existence viděl Hitler úpadek do „zešvycarštění“, do politické bezvýznamnosti. Právě ta se rovnala odstranění jediné možnosti pro nové politické poslání Německa – převzít vedení ve sjednocené Evropě. O tom byla nezdávka řeč v prvních letech „třetí říše“, ale pojem „zkázy“ měl pro Hitlera ještě jeden mnohem silnější význam, totiž zničení historické identity Německa vojensky stále sílícím bolševismem.¹⁴ Ať už se Hitler rozhodl pro jakékoliv řešení, muselo to být řešení „světové“, a ne pouze sebezprosažení národního státu střední velikosti. I to by však v sobě zahrnovalo nebezpečí skutečného politického a možná i fyzického zániku. A nakolik se Hitler při tom všem snažil přemýšlet ve filozofické dimenzi, daleko přesahující dimenzi politickou, ozřejmuje jedna z jeho častých negativních poznámek o „intelektuálech“: kdyby se svět přenechal německému profesorovi, po milionech let

¹³ Tamtéž, s. 926.

¹⁴ Úvahy Hitlera jako státníka na rozdíl od uvažování „spisovatele“ v knize *Mein Kampf* se nejhodnovněji nacházejí v tajném memorandu ke čtyřletému plánu z roku 1936. (*Vierjahreshefte für Zeitgeschichte*, roč. 3, 1955, s. 204–210).

by se lidstvo nakonec skládalo ze samých kreténů: „ohromné hlavy na žáněm těle“.¹⁵

Kdekoliv se (sumnitští) znalci koránu a islámští intelektuálové před koncem 2. světové války zaměřovali na velkou minulost, odvolávali se na dobu Muhammada a „čtyř chalífů beroucích se správnou cestou“, jež byla nedostížným vzorem, a tedy mnohem konkrétnějším útvarem než Marxův „prvotní komunismus“ nebo svět archaické udatnosti, který si Hitler znázorňoval na příkladu Sparťanů. Chyběl tu však pozitivní pojem „vývoje“, a dokonce i skvělé časy středověkého světa islámu byly často popisovány s negativním akcentem jako epochy „dekadence“. Výzvou se tedy mohl stát jen „návrat“, i když jistě ne jako návrat ke konkrétnímu životnímu světu Proroka, nýbrž jako návrat k přísnému dodržování všech příkázání koránu. Na Západě z toho vzešla moderní kritika islámu, od Renanova pojmu „železná obruč“, která svírá hlavu věřícího a nedovoluje mu otevřít se novým věcem,¹⁶ až po tezi Dana Dintera, že v islámu je čas „zapečetěný“, tj. ustrnulý ve stálém opakování sakrálních textů, a proto se tam neobjevuje „žádné rozestupování politiky a ekonomie, státu a společnosti“. Na rozdíl od Západu se tu knihtisk za celá staletí nestal stabilní institucí, protože „všechny písemnosti kromě Svatého koránu byly podkuratelou“.¹⁷ Proto se nikdy nemohlo rozvinout nic takového jako kritika koránu, jež by odpovídala západní biblické kritice, a dodnes znamená zatracující odsudek, když se řekne, že někteří muslimští učenci zkoumali korán „neuctivě jako libovolný kus šatstva“.¹⁸ Tato radikálně konzervativní vůle k „návratu“ a „ulpívání“ pak v zpracovaném islamismu posledních desetiletí vede k hystericky znějícím požadavkům záchrany islámu před ohrožením a k oné obranné agresivitě, jež pak dokonce ignoruje prikázání v klasickém islámu nepopíratelná, například šetřit ve válce životy nevinných a bezbranných. Obava ze

¹⁵ Adolf Hitler: *Monologe im Führerhauptquartier 1941–1944*, Hamburg 1980, s. 280.

¹⁶ Stov. Albert Hourani: *Der Islam im europäischen Denken. Essays*, Frankfurt 1994, s. 45.

¹⁷ Dan Diner: *Die versiegelte Zeit. Über den Stillstand in der islamischen Welt*, Berlin 2005, s. 59, 110.

¹⁸ Udo Ulfkotte: *Heiliger Krieg in Europa. Wie die radikale Muslimbruderschaft unsere Gesellschaft bedroht*, Frankfurt 2007, s. 259.

„zániku islámu“ je proto silně rozšířená, vřdyt „satanské“ síly západní moderny v podobě sekulární televize pronikají až do vnitřních oblastí muslimského rodinného života a ze Západu pocházející hedonismus a nespoutaný individualismus dělá znepokojující pokroky.

Strach a obavy jsou vyvolány mocí nepřítelů a z toho vyplývá, že identifikace nepřítelů je hlubší než identifikace vzájemného nepřátelství. V marxismu a leninismu se zdá, že nepřítel je jednoznačně určen jako kapitalismus, tj. jako velká ekonomika zaměřená na zisk, ale právě Lenin si nezřídka bere za předmět polemiky mnohem nebezpečnějšího a záluďnějšího nepřítelů, totiž chamtivý individualismus zejména na maloměstáků, ale i částí proletariátu, který stále znovu zatměňuje nastíněný vývoj a vedle „revolučních intelektuálů“ vytváří i „měšťácké intelektuály“ a spousta „prostředníků“, kteří jsou považováni za „neproduktivní“, a přesto si ve stále větších počtech nárokují své místo.

Hitlerovi a nacionálnímu socialismu se jako „nepřítel“ jeví docela prostě „Žid“. Avšak v důsledek projevu o vztahu mezi „prvními“ a „třetími“ světem se tento nepřítel nevyskytuje, smrtelné nebezpečí je spatřováno v „pomalém zmatení evropského bílého myšlení“¹⁹ a porážku Německa Hitler nezřídka vyvozuje zcela realisticky z anglických rozhodnutí a taktiky. Je-li internacionalismus spojován s pojmy „světové zotročení – světová burza – světový tisk – světová kultura – světový jazyk“,²⁰ potom je jeho vyvozování ze „Sionu“, tj. židovstva, sice nasnadě, ale Hitler nemůže vážně uvěřit, že tendence takové síly a centrality, jež našla své nejuznanější mluvčí ve dvou Nežidech, Wilsonovi a Leninovi, mohla být vytvořena malou skupinou lidí, jež jimž příslušníkům byla ještě v době 1. světové války v USA zakázána návštěva určitých hotelů a členství v nejdůležitějších klubech.²¹ Co

¹⁹ Max Domarus: *Hitler. Reden und Proklamationen 1932–1945*, sv. 1, Würzburg 1962, s. 77 (celý projev s. 68–90).

²⁰ *Hitler. Sämtliche Aufzeichnungen 1905–1924*, ed. Eberhard Jäckel a Axel Kuhn, Stuttgart 1980, s. 648.

²¹ I lord Balfour ovšem již v roce 1919 řekl, že slyšel, že Leninova matka byla Židovka. (Leonard Stein: *The Balfour Declaration*, London 1961, s. 161nn). Rozhovor s Hitlerem *Der Bolschewismus von Moses bis Lenin*, který v roce 1924 vydal Dietrich Eckart, tedy v tomto bodě každopádně nespočíval na individuální smysle. Dnes se tato teze o Leninově časté židovském původu považuje za pravdivou. Tomu může odpovídat i jeho názor, že Židé se musí jako „excellentní revolucionáři“ klást vysoko nad Rusy.

skutečně nenáviděl a pokoušel se sprovodit ze světa, bylo ono rostoucí abstraktnění, jež ohrožovalo právě nejdůležitější charakteristiky života: osobní, ale hierarchicky strukturovaný charakter osobních vztahů, transparentnost poměrů, nadřazenost války a s válkou spojenou „kulturu“. „Žid“ je pro něj ztělesněním mnoha nepřátel a na jeho místo by bylo možné dosadit i „modernitu“ nebo „intelektualismus“. Když Hitler mluví o boji proti „zlatému drakovi“ Judovi, velmi se v tom blíží Leninovi a oba mají na mysli rozšíření peněžnictví s jeho tendencemi k úvěrovému hospodaření a ke zničení všech samostatných, osobních nebo kolektivních individualit.

Islamismus musel již v době svého vzniku rozlišovat mezi konkrétním, viditelným nepřitelem a obecným nepřitelem. Konkrétním a viditelným nepřitelem byl nejspíše od konce 2. světové války sionismus jako loupeživý útok na ústřední zemi islámu. Ten se však dal snadno spojit s obecným nepřitelem, neboť „okcidentoza“, která ohrožovala celý islám zevnitř, měla hodně společného s působením Židů v rámci údajně křesťanské kultury. Zda přitom šlo o výpůjčky z evropského antisemitismu nebo o autonomní myšlenkový výtvor, musí být objasněno jinde – stejně jako otázka, zda nepřehlédnutelné a historicky tak důležité nepřátelství mezi těmito třemi hnutími ustupovalo do pozadí s ohledem na shodu podobných nároků, obav a definování nepřátel. V každém případě by mělo být jasné, že vzájemné nepřátelství není posledním slovem, nýbrž že tváří v tvář sotva již pochopenému dramatu v osudech kosmologické či transcendentální možná přece jen na definitivnosti.

Zjevně se mezi těmito třemi nepříteli vyskytují shody, resp. dílčí totožnosti: kapitalisté podle marxismu-leninismu utiskují jako imperialisté islámské a všeobecně zaostalé země; „Židé“ nacionálního socialismu představují nejdůležitější část burzovních obchodníků a všeobecně „finanční buržoazie“, ale paradoxně i revolučního, na odstranění národních států zaměřeného podzemí.²² Z těchto identifikací

²² Jak silně se některé Hitlerovy názory, považované za „absurdní“, podobaly mínění široce rozšířenému ve vedoucích kruzích Velké Británie, ukazuje i vyjádření sira Marka Sykese, jehož jméno bylo v jisté době velmi známé kvůli Sykes-Picotově dohodě uzavřené v roce 1916 mezi Anglií a Francií, který měl však také důležitý podíl na přípravě Balfourovy

nepřítele je ta marxisticko-leninistická dodnes živá navzdory zániku Sovětského svazu a hlubokým přeměnám ve státech, jež se dosud nazývají „komunistické“, a zřejmě se neustále obnovuje, například v některých částech Jižní Ameriky. Současně se však jasně ukázalo, nakolik není „marxistická“ ve smyslu propracované a náročné sociální teorie, nýbrž že je tato doktrína spíše přechodnou artikulací mnohem dřívějšího a dodnes hluboce pocítovaného protikladu mezi „chudými“ (nebo vykořisťovanými či utlačovanými) a „bohatými“ (nebo kolektivně zámožnými a v pohodlí žijícími) skupinami, národy, či dokonce kulturami. Takové identifikaci nepřítele by se tedy dalo připsávat cosi jako „věčnost“, pokud nepřevládne domněnka nebo víra, že nerovnost mezi jednotlivci a skupinami nejrůznějšího druhu je pouze dočasná, a tedy brzy pomíjející. Jako zcela vyvrácená a naprosto zavřížená se naproti tomu jeví identifikace nepřítele nacionálního socialismu, v neposlední řadě proto, že z ní podle téměř všeobecného názoru vyplynula bezpříkladná skutečnost zamýšleného „konečného řešení židovské otázky“ čili holokaustu, tedy zavraždění milionů nevinných lidí včetně nespočetných žen a dětí. Zde se dá zřejmě mluvit jen o „zločinném šílenství“, ne o koneckonců srozumitelné identifikaci nepřítele.

Zarážející je ovšem skutečnost, že i „imperialistický“ a „nevěřící nepřítel islamismu je jaksí těsně spjat se Židy, neboť nejhorším a nejzávažnějším ze všech zločinů imperialismu je pro islamisty a téměř všechny muslimy dobytí ústředního území islámu a vyhnání většiny domácího obyvatelstva ve prospěch židovských invazorů, kteří si z pohledu muslimů přisvojují vlastnický titul existující jen v jejich fantazii. K tomuto výboji, odporujícímu duchu doby, by nemohlo dojít, kdyby nežidovští imperialisté z USA a Velké Británie neposkytli této zločinné akci svoji rozhodující pomoc. Že tato „invaze“ vyplývala z velmi podobného, a dokonce opodstatněnějšího strachu z vyhlazení, se zpravidla pomíjí.

I všechny Nežidy ale muselo zarážet, že vášnivě výčitky, které proti „sionistům“ a často i proti „Židům“ nasměřovali zdaleka pouze is-

deklarace: v jednom memorandu ze září 1917 staví sionisty do velmi pozitivního kontrastu s „extremistickými socialistickými Židy celého světa, kteří považují Karla Marxe za jediného proroka Izraele a kteří pracují na zničení současných základů národa ve světě a na založení Světového státu“. (Stein: *The Balfour Declaration*, op. cit. [pozn. 21], s. 275.)

lamisté, vykazovaly nápadnou podobnost s obžalobami nacionálně socialistických masových vrahů, přičemž podprahově byla samozřejmě nejvýraznější problematická teze, že vyhnání statisíců lidí, s ním související zabíjení a uvřzení milionů do živoření v nuzných masových táborech se v zásadě nelíšilo od masového vraždění moderními technickými prostředky. Ale i když se odmítla unáhlená ztotožnění, stejně nebylo možné pochybovat, že tento „antisemitismus“ mnoha milionů semitů měl až příliš pochopitelné „racionální jádro“. Odtud se pak muselo jevit jako koneckonců možné, že i antijudaismus národních socialistů měl pochopitelné jádro, a tím se zase ozřejmuje, že jedno ze tří „hnutí odporu“ (a celkem vzato dokonce dvě z nich) nelze předem vyloučovat z pole vědecké a nepředpojaté diskuse.

Nejprve se však musíme znovu věnovat otázce, jak lze onoho doposud zjevně vítězího nepřítele definovat bez stranickosti, jež je neoddělitelná od bojovných ideologií. Mohlo by se tvrdit, že tímto nepřítelem není nic jiného než „modernita“ západního demokratického světového systému s jeho „sekularitou“, tj. vytlačováním náboženství z centrálního postavení, a s vůlí k neustálému zlepšování, resp. pokroku v rozvoji průmyslu a sociálního státu. Marxismus-leninismus si však z pokroku a sekularizace udělal přímo idoly, i když velmi svérázným způsobem, a nelze ho vyloučit z „modernity“, pokud neplatňujeme její příliš úzké pojetí. A uvádět jako esenciální protiklad „moderny“ Německo, jež zajisté (stejně jako všechny evropské státy včetně Anglie) vykazovalo některé „nemoderní“ rysy, přitom však dokázalo ve 20. století dvakrát vést alespoň dočasně úspěšnou válku „proti celému světu“, není absurdní snad jen ve válečné propagandě.

Obsáhlejší a jasnější pojem než „moderna“ je „racionalizace“, kterou Max Weber tak působivě popsal jako základní charakteristiku novověku. Ale nacionální socialismus a islamismus lze označit za „iracionální“ pouze se zřetelem k jejich konečným cílům; jen pokud se ztotožní racionalismus a „osvěta“, je islám jednoznačně antiracionalizační – pro nacionální socialismus je však tento soud již sporný. Nejjednodušší by bylo jako konkrétního nepřítele všech tří hnutí zkusmo uvést obecně známou světovou velmoc, totiž „Ameriku“ a proces „amerikanizace“. Zde se ukáže mnohem jednoznačnější obraz: pro marxismus-leninismus jsou USA hlavní mocností „kapita-

lismu“ a všechna racionalizace a modernizace, jež se v nich uskutečňuje, musí být falešná, vedoucí nakonec k pohromě, protože nedokážou udržet na uzdě chaotičnost vnitrostátního ani globálního „trhu“, tj. nadřazenosti individuálních přání a chtíčů, nýbrž z nich dokonce dělá hlavní hybnou sílu systému. Pro nacionální socialismus byl amerikanismus opovržlivým (i když nezřídka tajně obdivovaným) způsobem existence, podporujícím to nejhorší v člověku, totiž ha-mižnost a hédonismus, jehož úroveň daleko zaostává za hierarchickými a podle zásluh uspořádaným vojenským státem podle pruských tradic. Úžasné zděšení islámských intelektuálů nad individualismem, nad konkurenčním snažením zasahujícím i církve, nad bezduchostí existence zaměřené jen na zisk bohatství a rozkoše bylo jistým způsobem počátkem islamismu a principiální kritika USA již dávno není výlučným, ale pořádkem ještě významným znakem muslimů v téměř všech islámských zemích.

Přesto pojem „antiamerikanismus“ zdaleka nepostačuje k úplné charakterizaci nepřítelů, kterému všechna tři hnutí chtějí odporovat. Amerika přece rozhodně není *jenom* imperialismus, *jenom* genový výzkum a pokusy o praktické dobytí „blízkého vesmíru“, *jenom* objevování téměř neomezených možností stále nepatrnějších „čipů“, nýbrž poskytuje místo i pro přísně religiózní fundamentalismus, který dokonce odmítá Darwinovu teorii. Velká většina jejího obyvatelstva má na rozdíl od evropského ještě křesťanské smýšlení; toleruje tak přísně antimoderní způsob života, jaký vedou Amišové a další skupiny. „Společným nepřitelem“ tedy nemůže být Amerika, nýbrž nanejvýš tendence „stále víc – stále rychleji – stále perfektněji“, která se v USA nejlépe rozvinula už kvůli velkoleposti tamních poměrů a zdrojů, ale jež není omezená jen na Ameriku.

Neměl by však pod těmi nejabstraktnějšími a nejsubtilnějšími okolnostmi působit docela triviální impulz, ten, který Bismarck jednou se zřetelně negativním akcentem nazval „vůle k lepšímu životu mas“? Tato vůle proniká celým systémem západní pluralistické demokracie, a strpí dokonce i vážné přehmaty proti ideálnímu předstávám o rovnosti a lidských právech, pokud se vlády mohou odvolat na úspěchy v boji proti chudobě a nezaměstnanosti. V tomto smyslu má „demokratická myšlenka“ univerzální povahu; ani komunistič-

ký, ani nacionálně socialistický systém nikdy nesměl zásadně jednat ani „myslet“ v rozporu s ní; i když tyto systémy od živých požadovaly a často dostávaly obětavost a sebezapření, jejich cílem byla v neposlední řadě lepší budoucnost dosud nenarozdělených.

Spory se nikdy nevedly o principiální věci, nýbrž o metody postupu a překonávání obtíží. Požadavek dohánění zaostalosti a vyrovnávání vývojových rozdílů nebyl od roku 1945 pouhým postulátem islamistů a obyvatel všech zemí třetího světa, nýbrž nárokem, s nímž mohli souhlasit všichni. Tím ovšem ještě nebyly odstraněny problémy konkrétních postupů. Nemohla nakonec obsáhlá, státem řízená dobročinnost vyvolat přímý protiklad toho, co bylo žádoucí, totiž ochabnutí národa nebo kmene, který tak byl ušetřen námahy, jež byla v minulosti vždy předpokladem „lepšího života“? Nevychýjela se mezi „dohánějícími“ nová hierarchie, jež se mohla stát podnětem k novému druhu pýchy? A nebylo představitelné, že některé kmeny, národy, nebo dokonce kultury dají přednost tomu zůstat chudé, místo aby si bohatství vykouply abstraktností a chladem životního způsobu, který se zdál být jeho předpokladem?

Z perspektivy začínajícího 21. století byl osud tří hnutí odporu navzájem zcela rozdílný, ale přece se zde opět zřetelně projevuje jeden společný rys, jestliže i zde vezmeme v úvahu sionismus, resp. židovstvo, bez něhož by ani islamismus, ani nacionální socialismus nikdy nenabýly podoby, ve které vstoupily do světové historie.

Nacionální socialismus utrpěl společně s italským fašismem a s japonským císařstvím, poznamenaným mýty o svém původu, úplnou porážku, hraničící s totálním fyzickým zničením. V centru retrospektivního líčení a úvah stála na německé straně téměř po dvě desetiletí otázka vlniků úpadku demokratického systému Výmarské republiky v lednu 1933 – v prvé řadě „junckerů, velkostatkářů a militaristů“ a v neposlední řadě (především ve vznikající NDR) „kapitalistů“, kteří prý umožnili Hitlerův úspěch. Většinou se již nekladla otázka, proč se tyto lidé stavěli k výmarské demokracii tak negativně. Pro Spojence byly v popředí vojenské události a žádne ze známých zápisů anglických a francouzských státníků nepřipisovaly podstatnou důležitost ideologickému aspektu války kromě velebení demokracie; „vyhlazení Židů“ se téměř nezmiňuje. Pouze sovětská díla brala ideologický

aspekt vážně, ale pro ně byli oběťmi zpravidla „dělníci“ nebo „příslušníci sovětských národů“, ne však „Židé“.

Až na začátku šedesátých let byl zdůrazněn význam a singularita „konečného řešení židovské otázky“, i když ne bez rezignace na srovnávání. Mnohem přímější relevanci mělo znovuzavedení pojmu „fašismus“, ale tím byl v prvé řadě podpořen intelektuální návrat marxistických myslitelů výmarského období a jejich zaměření na pojem třídy. Teprve postupně, ale potom stále intenzivněji se mladší generace obracela k procesům této skryté války a v implicitních nebo i explicitních interpretacích se druhá světová válka jevila stále více jako velký a nerosvnatelný zločin „Němců“, který se koncentroval v jediném „absolutním“ faktu „vraždění Židů“. Bolševismus, antikomunismus velké části Východoevropanů ani sionismus se zpravidla vůbec nezmiňovaly: obraz dějin byl tak „německý“ a v některých případech tak „evropský“, jakým byl s opačným akcentem u nacionálních socialistů. Hitler se stal ztělesněním „absolutního“ nebo „dábelského“ zla, jakým v jeho očích byli nebo pro islamisty dosud jsou Židé.

Tomu odpovídalo, že všechno, co bylo pro západní levicový liberalismus v nacionálně socialistické ideologii obzvlášť pobuřující – glorifikování válečnické zmužlosti, nereflektovaná hrdost na vlastní původ, opovrhování vším, co nebylo „německé a druhově příbuzné krvi“, pohrdání demokratickým heslem „volnost, rovnost, bratrství“, zdůrazňování poslušnosti místo individuální svobody –, bylo nahrazeno oslavováním a praktikováním právě opačných lidských typů a postojů, například dezertéra místo hrdiny, což nebyla zrovna výzva k promyšlenému novému začátku. V celých světových dějinách neměla precedens událost, kdy přední německý státník sklídl velký aplaus za to, že spatřoval základem budoucího sebepojetí německého národa v uznání „německého“ a „absolutního“ zločinu. Německo mělo podle přání svého nejpovolavějšího mluvčího zjevně jako první národ světa vstoupit do budoucí anacionální epochy „lidstva“.

Na několik okamžiků bylo v letech 1989/91 možné získat dojem, že budoucnost Ruska po konci státního komunismu bude vypadat podobně. Vyhlašovaci akce a násilné činy, které nyní byly objeveny nebo doloženy, potvrzovaly jako správnou nebo alespoň srozumitelnou

Solženicynovu větu o „školáckém“ charakteru Hitlerova režimu. Pád režimu však nenastal otevřenou válčnou porážkou a nebyli tu vnější nepřítelé, kteří by nadekretovali „očistění“. I bývalí velitelé vyhlazovacích táborů se mohli před ostatními i před sebou samými odvolávat na to, že věřili vznešenému principu socialismu a v rámci příliš těsných možností dělali všechno, aby obětem ulehčili jejich osud – nemohli se prý ubránit tlaku ničivé vůle, když idea narážela na mnohem větší odpor, než jaký se předpokládal v počátečních dobách.²³ Kdyby bylo množství pachatelů nemilosrdně stříháno, ruský národ by upadl do drásavé rozpolcenosti a vymizely by v něm i poslední zbytky pozitivního sebevědomí. Ale copak se ruský národ někdy spokojil s komfortním užíváním a rezignací na jakoukoliv „velikost“? A skutečně se našel prezident (který by byl v Německu počítán k „silně zatíženým minulostí“), jenž chytře využil výhodných okolností a snažil se ne bez úspěchu obnovit tuto velikost, a do určité míry dokonce i myšlenku o zvláštním poslání Ruska.

Islámský arabský svět byl mimořádně zvýhodněn šťastím náhodných či přírodních okolností, neboť některé jeho země vlastní hlavní část suroviny, bez níž by se industrializované a rozvinuté země musely zhroutit. Jestli kdy existovali mocní a nesmírně bohatí „rentiéři“, pak to byli vládci Saúdské Arábie a monarchii u Perského zálivu. Byli sice schopni vybudovat si v pouštním písku s draze zaplacenou pomocí západních odborníků a finančních institucí skutečné ráje luxusu – a také pozoruhodné infrastruktury pro budoucnost bez petrolejového bohatství –, nedokázali však prosadit to, co bylo podle jejich neustále opakovaných vyjádření nejvyšším politickým cílem, totiž vyklizení arabských území okupovaných od roku 1967 Izraelem, přestože to podporovalo téměř celé světové veřejné mínění a občas

²³ Vzhledem k cílenému potlačování vzpomínek na vyhlazovací opatření bolševismu doporučuji seznámit se se dvěma knihami, z nichž první je téměř zapomenutá: S. P. Melgunov: *Der rote Terror in Russland 1918–1923*, Berlin 1924, a Nicolas Werth: „Ein Staat gegen sein Volk. Gewalt, Terror und Unterdrückung in der Sowjetunion“, in: Stéphane Courtois et al.: *Das Schwarzbuch des Kommunismus. Unterdrückung, Verbrechen und Terror*, München 1998 (první vydání Paris 1997), s. 51–239. – Věta Alexandra Solženicyna se nachází na s. 29 třetího svazku knihy *Archipel Gulag*, Reinbek 1990 (první vydání 1974, první německý překlad Bern 1976).

dokonce i americká vláda. Ale „izraelská lobby“ AIPAC²⁴ (k jejímž podporovatelům se počítá i mnoho evangelikálních křesťanů) měla v důsledku svého ohromného vlivu na finanční svět a chování voličů ohledně Izraele prakticky právo veta, a dokonce i zcela nestranný pozorovatel mohl získat dojem, že Šaronův výrok, k němuž lze přiřadit několik podobných, byl správný a že se dalo hovořit o americko-izraelské světovládě.²⁵ V každém případě byly islámské země vůči tomuto spojení zcela bezmocné a to, čemu se dalo říkat postavení islámskému jako světové velmoci, spočívalo z vojenského hlediska výhradně v jediné zbraní slabých – v „terorismu“, kterému USA dokázaly čelit pouze „válkou proti teroru“, jejíž závažné dopady na omezení svobod a zhoubné protipatření přivedly USA až na pokraj morální porážky.²⁶

Mezitím udělalo velký pokrok židovské sebechápání. Jak jsme již ukázali,²⁷ v Izraeli a v židovském světě sice nechybělo sebevědomí ani sebekritika, avšak na přelomu tisíciletí vyšlo několik spisů židovských myslitelů, které by nemohly být sepsány v padesátých letech, kdy se hovořilo jen o utrpeném pronásledování, masových vraždách a vlastnůvání, kdy Amerika ještě ani zdaleka nestála bezvýhradně na straně Izraele a kdy ještě bylo nutné bránit se výtkám, že velké množství členů komunistické strany USA tvoří Židé. Peter Novick mohl ve své knize *Nach dem Holocaust* napsat, že američtí Židé jsou „zdaleka nejzámožnější, nejvzdělanější, nejvlivnější a v každém ohledu

²⁴ Srov. John J. Mearsheimer/Stephen M. Walt: *Die Israel-Lobby. Wie die amerikanischen Außenpolitik beeinflusst wird*, Frankfurt/New York 2007.

²⁵ Srov. výše s. 218. K tomuto Šaronovu výroku lze přiřadit větu generála Peleda, který po roce 1973 sebekriticky prohlásil: „Koneckonců, nebyli jsme nadřazení, neomylní, neporazitelní? A neměli jsme v kapse Washington díky mocné stonistické lobby v USA?“ (Chomský: *Peace in the Middle East*, op. cit. [pozn. 7], s. 31.) Na vrcholu sporů o druhou válku v Iráku po vojenském vítězství v roce 2003 se i v německém tisku často psalo o vlivné skupině „neokonzervativců“, kteří byli skutečnými původci této války. Protože většina často uváděných jmen zněla židovsky, mohlo to vzbuzovat vzpomínku na „Židy za Rooseveltem“ v nacistické propagandě. Tato skupina však z titulků článků západního tisku zase brzy zmizela.

²⁶ USA jsou patrně jediným velkým státem na světě, jehož obyvatelstvo nikdy nepoznalo „pocit ohrožení“ kvůli dění ve vlastní zemi nebo jejím blízkém okolí. Od útoku 11. září 2001 se to změnilo a vymizel zřejmě i sebejistý a optimistický exceptionalismus USA. Proto by se tam nyní mohlo vytvořit silnější pochopení pro státy a národy, které měly ve 20. století dobré důvody cítit se ohrožené.

²⁷ Srov. výše kap. VII.4: „Izrael: stát kontroverzní i zevnitř“, s. 208–218.

nejúspěšnější skupinou v rámci americké společnosti“, jež si z holokaustu „udělala zbraň pro Izrael přeměněný v pevnost“, a se zřetelně kritickým tónem citovat dokonce poznamku Lucy Dawidowitschové, že Turci měli rozumný důvod zabítet Armény, ale Němci žádný rozumný důvod k vraždění Židů.²⁸

Yuri Slezkine zvolil pro svou knihu z roku 2004 název *Židovské století – Das jüdische Jahrhundert* –, které ztotožňuje s „modernou“, a blíží se v ní koncepci „tří hnutí odporu“, když vedle sebe staví Marxe a Hitlera: jeden se snažil vyřešit svůj vlastní židovský problém tím, že „zaútočil na kapitalismus“, a Hitler učinil pokus „zkrotit kapitalismus tím, že vraždil Židy“.²⁹ George Steiner, jeden z nejduchaplnějších židovských intelektuálů současnosti, zase neváhá formulovat věty, jež se s opačným zaměřením dají téměř doslovně najít u Hitlera: sekulární mesianismus (například komunismus) je podle něho „naprosto židovský fenomén“ a marxismus jako celek je vedle křesťanství „nejdůležitější herezí judaismu“. A stejně málo se ostýchá používat pojem, který dlouho před ním použil jeden nežidovský historik, totiž pojem „čest“: „Povolání, hosta, snaha o mesiášství, funkce morálního dráždidla a zaháněče spánku se mi ovšem jeví jako čest, jež nemůže být větší.“³⁰ A nakonec se dovolává současně Lva Davidoviče Trockého a Jozua, kteří podle něho vybojovali velké bitvy židovstva.

Ve srovnání s takovým lčením a výroky, jež na místo „miserabilismu“³¹ tradičního sebepojetí kladou skutečný triumfalismus, klesají do (relativní) bezvýznamnosti dvě vyjádření, že Hitler nebyl „nic víc“ než

²⁸ Novick: *Nach dem Holocaust*, op. cit. (pozn. 3), s. 21, 194, 250.

²⁹ Yuri Slezkine: *Das jüdische Jahrhundert*, Göttingen 2006 (první vydání Princeton 2004), s. 79. Amos Perlmutter se také blíží koncepci „tří hnutí odporu“, když píše: „Jedná se [u islamismu] o agresivní revoluční hnutí, jež je stejně militantní, jako byla v minulosti hnutí bolševiků, fašistů a nacionálních socialistů.“ (Citováno dle: Marty, Martin E. a R. Scott Appleby: *Herausforderung Fundamentalismus. Radikale Christen, Moslems und Juden im Kampf gegen die Moderne*, Frankfurt/New York 1996 [první vydání Boston 1992], s. 50.)

³⁰ George Steiner: „The long Life of a Metaphor – A Theological-Metaphysical Approach to the Shoah“, in: *Comprehending the Holocaust. Historical and Literary Research*, ed. Asher Cohen/Joav Gelber/Charlotte Wardi, Frankfurt 1988, s. 45–60, s. 54. Týž: *Errata. Bilanz eines Lebens*, München 1999, s. 81, 84.

³¹ Pojem „miserabilismus“ není míněn pejorativně. Měl by se používat všude, kde je sebechápání skupiny nebo národa založeno primárně na vzpomínce na pronásledování a útlak.

opovržením hodný antisemita a Izrael je pouze „stát bezpráví“. Konečně, zdá se, vychází najevo, že moje kniha navzdory možnému a případně i pochopitelnému rozhořčení některých čtenářů nepředstavuje nic jiného než dějiny konečného vítězství židovského myšlení a života proti „třem hnutím odporu“ – komunismu, nacionálnímu socialismu a islamismu.³² To je však pravda jen se značnými výhradami. A proto musí na závěr znovu padnout otázka „nepřítele“, proti kterému tato tři hnutí vedla a zčásti dosud vedou svůj boj.

Tímto nepřítelem není ani „kapitalismus“, ani „židovstvo“. Je to spíše „něco“ v kapitalismu, co nežidovští a židovští myslitelé dlouho zvažovali a opěvovali: nejniternější schopnost, nebo lépe vlastní osud člověka přemýšlet a nakonec i jednat „nad sebe sama“, tj. nad svůj současný stav a přítomné okolí: transcendence – nutnost vytvořit si emocionální vztah ke světu jako celku a po částech ho poznávat, z čehož nakonec vyplývá možnost zmocnit se prostřednictvím konstrukcí, dělení a nového skládání jsooucích věcí na Zemi a v blízkém vesmíru. Během celých lidských dějin byla původní, teoretická podoba transcendence a z ní vycházející transcendence praktická singulárním znákem člověka, jenž z něho dělá jedinou nám známou „kosmologickou“ bytost ve vesmíru – jedinou bytost, jež má bezprostřední vztah k vesmíru a k jeho představované prapříčině. Jenomže to, co ve své nejtriviálnější formě lze vyjádřit formulí „stále dál, stále výš, stále perfektněji“, se v současnosti chystá přesáhnout samotného člověka.³³

³² *Der Faschismus in seiner Epoche*, s. 444: „...Adolf Hitler se nezměnil. O „silnějším“ východním národě zjevně mluvil jen proto, aby nemusel připustit, že on sám je příčinou prohrané války a „Žid“ je vítězem tohoto zápasu.“

³³ Transcendence je předpokladem kapitalismu stejně jako každé lidské myšlenkové činnosti a práce (srov. Ernst Nolte: *Der Faschismus in seiner Epoche*, s. 515nn). Od poloviny 18. století v Evropě mohutně vystupovala jako „praktická transcendence“, projevující se jako „globalizační“ síla v anglické průmyslové revoluci. Jestliže a pokud se jednotlivcům a firmám poskytuje vysoká míra ekonomické svobody a iniciativy, je vytvořen kapitalismus stejně nevyhnutelně jako vznik celosvětového obchodu, rozsáhlé dělby práce a profesionalizace. Přesto rychlost a intenzita probíhajícího pokroku závisela na mnoha okolnostech, v liberálním systému například na pokračující existenci jeví „teoretické transcendence“, jako jsou náboženství, umění a netechnické přemítání. Naprosto nové a zcela překvapivé věci mohou vzniknout, jen když se z „liberálního systému“ vyvine samovláda liberalistického systému konkurence. Teprve potom se objeví možnost, aby praktická transcendence neboli „pokrok“ pozvedly „člověka“ nad sebe sama, jak ukazují výše uvedené příklady.

Uměle vygenerovaná fotografie v jednom deníku představovala před nějakou dobou lidská embrya vyrůstající v technické „děloze“. Takové bytosti – pokud by vůbec mohly přežít – by byly prvními lidmi, kteří neměli žádnou matku, a kterým by tak chyběla nejpůvodnější konkrétnost, počáteční intimní sounáležitost s nějakým jiným člověkem, s matkou. Byli by jakýmsi realizovanými abstrakcemi.

Příslušné vědecké obory a také veřejnost v současnosti vážně diskutují o možnosti, zda by se implantací kmenových buněk nebo jiných „omnipotentních“ mikroskopických útvarů dalo společlivě udržet stárnutí člověka. Nakonec by tak vznikla „bezzvěká“ generace, jež by si nárokovala monopol na existenci a zůstávala by bezdětná, protože pro děti a jejich potomky by se na Zemi nenašlo dost místa.³⁴

Po obalení šikovně zvolenými materiály se lidé mohli jako živý obsah geniálně zkonstruovaných raket dostat na Měsíc. Jistě není neuskutečnitelná myšlenka, že se po implantaci příslušných „čipů“ mohou stát mnohem „vhodnějšími pro vesmír“, aby jako (do značné míry umělá a nadpřirozená) individua, nezávislá na zemské přitažlivosti, byli schopni cestovat do vesmíru.³⁵

21. století neskončí, aniž by si lidstvo odpovědělo na dvě rozhodující otázky. První zní takto: Má zápas mezi univerzalitou a partikularitou, mezi abstrakcí a konkrétností, mezi reflexí a nazíráním, jenž v nejrůznějších formách určoval celé lidské dějiny, najít svůj konec a naplnění v triumfu univerzality, takže zmizí člověk ve své partikularnosti jako odlišující se individuum, jako reprezentant národa i jako spolunositel nějaké kultury, nebo se partikularita jako nepostradatel-

³⁴ Je očividné, že naprostý úspěch lékařů a vědců, kteří jsou jako jednotlivci bezpochyby lidumilní, by tu znamenal daleko nehorší ze všech „zločinů proti lidskosti“.

³⁵ Pro mne osobně je stále těživější otázka, zda se jako člověk, který v knize *Faschismus in seiner Epoche* i později negativně hodnotil „odpor proti transcendenci“, nestanu ke konci svého života obhájcem nebo alespoň sympatizantem takového odporu. Jednak jsem však v poslední části knihy definoval fašismus jako „odpor jak proti praktické, tak i teoretické transcendenci současně“ a za druhé je nasnadě, že Don Quijote nemohl být historický v pravu, když se pokoušel klást odpor přechodu od ryfířského kopí k vojenské pušce, a totéž platí pro Hitlera, když se vzpíral proti mizení (opravdové) války, jež už přece nebyla sluchitelná s pokračováním lidské existence. Teprve když se do zorného pole dostane poslední a nejméně konkrétní rozpor – totiž protiklad mezi partikularitou a univerzalitou –, může se stát legitimním odpor proti přechodu k pouze univerzální existenci.

ná vlastnost všech lidí pouze promění tím, že se univerzalizuje, takže by se například přistěhovalci mohli stát lepšími znalci a milovníky německé a evropské kultury než „původní obyvatelstvo“ utápějící se v hédonistickém počítku nebo detailních ekonomických a výzkumných činnostech?³⁶ Existuje dokonce celá ideologie univerzalizismu, k níž lze počítat jak marxistický socialismus, tak islám, resp. islamismus, a tak by byl tento „nový svět“ dobře připravený. Tyto ideologie se však nikdy nevzdalují od představy jakéhosi rodinného soužití harmonicky naladěných bytostí (k nimž by mohli patřit dokonce i levhar-ti – Izajáš 11,6) a jsou v příkrém rozporu s jakýmkoliv realistickým pojetím „modernity“. Je-li správná teze islamistických ideologů, že islám není ničím jiným než návratem jediné rebelující bytosti, člověka, k nezpochybnované harmonii Bohem stvořeného vesmíru, pak by se tu dal použít negativně chápaný, a proto negovaný pojem „transcendence“ stejně jako na určité pojmy u Lenina a Hitlera.³⁷

A proto by se zastánci této alternativy, jejíž důsledky lze sotva určit, při druhém a ještě důležitějším rozhodování nejspíš bez výjimky přidali ke „konzervativní“ straně, jakmile by byli konfrontováni s následující druhou otázkou: Mají se lidé v budoucnosti nechat změnit v bytosti bez matek a dětí, které by se zbavily dokonce i závislosti na zemské tíži, a tedy všeho, co se kdysi označovalo jako „konečnost“ a „stvořenost“ a co velice těsně souvisí s „teoretickou transcendentí“, kterou by artifiální, nenarozená a bezvěká bytost s maximální inteligencí, konečný produkt praktické transcendence, už nepotřebovala?

Rozhodnutí marxismu a s mírnou modifikací i marxismu-leninismu by bylo jednoznačné. Jeho skutečným cílem není světové spo-lečenství rozumných bytostí, jeho cílovou představu reprezentuje „lidské“, celostní individuum, nepodléhající již odcizujícím dezinte-

³⁶ V tom tedy může (zcela převážně islámské) „přistěhovalectví“ do Německa a Evropy vzbuzovat stejně tak naděje jako obavy. Ale všude, kde dochází k něčemu jako „zabírání území“ identifikovatelnou a možná i cizím státem podporovanou skupinou, musí postižený stát buď proti tomu bojovat, nebo rezignovat sám na sebe. Z ještě obecnějšího hlediska by se však islámská imigrace dala chápat i jako druhá a slibnější polovina dvojitého útoku vojensky slabých proti dekadentním silným.

³⁷ U Lenina by se dalo odkázat na známé výroky o „po tisíciletí známých pravidlech“ (viz výše s. 29) a u Hitlera na zatracování „zbabělých vševědů a kritiků přirozenosti“ (*Mein Kampf*, München 1933 [73. vydání], s. 328), jež ovšem implikuje odlišné pojetí „přirozenosti“.

gracím moderny, jež se „na vyšším stupni“ vrátilo k prvotnímu komunismu.

Radikálně fašistický nacionální socialismus se chtěl podle jasných slov svého zakladatele „vrhnout proti“ celému tomuto vývoji,³⁸ který chápal jako negativní pokrok směrem k lidstvu nedělenému již podle národů a kultur, složenému ze šedivé masy jednotlivců bažících po rozkoši. Návrat, který požadoval, byl návratem k archaickému státu válečníků, který by byl současně „kulturním státem“. Že by byl takový návrat možný nanejvýš na krátkou dobu, bylo jisté dokonce už na vrcholu nacionálně socialistických úspěchů. Ale jestliže se „stát válečníků“ zbaví konkrétnosti a chápe se jako strukturovaná společnost, nijak propastně se již neliší od zmíněného „vyššího stupně“ prvotního komunismu.

Islám měl od počátku za cíl vytvořit „dům míru“ (*dár al-islám*) zahrnující celé lidstvo a vznášel nárok být pravým a posledním „náboženským lidstvem“. Nikde se však nenalézá ani náznak, že by tento usmířený svět byl světem bez Prorokových slov: náboženství lidstva zůstává určováno výraznou partikularitou, a tak je prakticky vyloučeno, že se budoucí lidstvo samo podrobí „pečeti Proroka“ a řeči koránu.

Žádný fenomén nelze hůř „odmyslet“ ze světových dějin než „lid Izraele“, který sám sebe chápal jako „vyvolený národ Boží“ a dnes je některými sekulárními mysliteli označován za „národ lidstva“. Je však stěží představitelné, že by „národy světa“ jednoho dne přišly „na Sion“ a tam „uctívaly Boha Izraele“. Proto by se mohlo v důsledku zdát, že v údobí sekularity se dosavadní „národ lidstva“ vzdá své individuality a rozplyne se v nerozdílném lidstvu. Směrodatní židovští myslitelé však zastávají tezi, že by se touto cestou dokonalo mnohem obsáhlejší šoa, totiž uskutečnění Hitlerova snu o „světě zbaveném Židů“, a v židovské literatuře se stále znovu objevuje, že ani v budoucnu nemají Židé povinnost „vzdát se sami sebe“. ³⁹ Snad v tom není třeba spatřovat nic jiného než pokračující působení staré nesekulární

³⁸ Stov. *Adolf Hitler in Franken*, o. O., s. a. [Nürnberg 1939], s. 144.

³⁹ Stov. Novick: *Nach dem Holocaust*, op. cit. (pozn. 3), s. 244; Robert Loewenberg: „The Theft of Liberalism – a Jewish Problem“, in *Midstream* 1977, seš. 5 („Univerzální aspekt judaismu není ve skutečnosti maličkost, ale nemá nic společného s marxistickou myšlenkou, že je údělem Židů vymýtí se z povrchu zemského pro lepší budoucnost lidstva.“ – s. 31).

myšlenky vyvolenosti. Potom však z toho v následujícím kroku sekularizace vyplývá také pro ostatní národy a kultury povinnost nevzdávat se sami sebe.

Tak by stála na jedné straně ona „slepá“ podoba praktické transcendentence, která na základě neohraničené, již jen touhou po větším vlastnictví určované konkurence popohání lidstvo, aby překračovalo samo sebe, a na druhé straně by měly místo fenomény „revolučního konzervatismu“, z nichž žádáný se v boji mezi univerzalizmem a partikularismem již nechce přiklánět k jedné straně, nýbrž se snaží hledat světytnou syntézu tradičních partikulárních struktur s univerzalizmem, patřícím k podstatě transcendentence, který však zůstává slučitelný s partikularismem lidského světa, jen dokud ho chce reformovat, a ne zničit.

Exkurz o několika často používaných pojmech („antimarxismus“ – „singularita holokaustu“ – „židovský bolševismus“ – „absolutní zlo“)

Tematika této knihy nedovoluje pojednat v textu o problémech, které nejsou těsně spojeny s islamismem. Část těchto problémů je však tak aktuální a zčásti tak obtížná, že se lze od této maximy odchýlit, pokud lze hovořit o takovém spojení nebo srovnatelnosti alespoň v širším pojetém smyslu.

Adolf Hitler sám sobě rozhodně nepřipisoval onu nerosvratelnost, nebo dokonce absolutnost, kterou lze přiznat stejně tak jemu jako jeho nejhoršímu zločinu. Ani v posledních dnech svého života neodmítal srovnání s Mussolinim, a kdyby v roce 1979 žil – koneckonců teprve devadesátiletý – ještě kdesi v nějaké jihoamerické zemi, kladl by si s údivem a rozpaky otázku, zda by se neměl srovnávat i s velebnězem, který v jedné významné zemi také uvedl do chodu a úspěšně provedl převrat, jenž se dalece odlišoval od všech dosavadních revolučních konceptů, zejména od marxisticko-leninistického, a přece vykazoval všechny obvyklé znaky revoluce: silnou účast širokých lidových mas, v důsledku pro všechny zásadní změnu života, úplné vyřazení dosavadních vůdčích politických vrstev. Neodlišovali se však oba od starých známých revolucí, jako třeba francouzské, ale i ruské, právě tím, že představovali militantní reakci proti fenoménu, který považovali za neblahý a který Chomejní vždy a Hitler přinejmenším často nazýval „Západ“? Cožpak oba revoluční vůdci nemluvili o tom, že se tento Západ chystá zničit „duši“ jejich národa nebo jejich kultury!? Nemusela by „věda“, kdyby se pozdvihla nad až příliš pochopitelnou každodenní polemiku, přiznat i Hitlerovi to, co zpravidla neodpírala Chomejnímu: že nerealizoval autonomně a sebejistě krok za krokem dávno hotový program, nýbrž že jeho činy byly i reakcemi na jednání jeho nepřátel? Teror islamistické revoluce byl koneckonců v nepo-

slední řadě odpovědí na teror „lidových fedajinů“ a Hitlerova reakce na požár Říšského sněmu – i když způsobený jeho přívrženci – byla nesmírně emocionální odpovědí na všechny ty fámy a obavy, které nutně vyplývaly ze situace, v níž se považovala za vyloučenou pasivita a nehybnost nedávno ještě mocné strany.

Kdyby však dnes byl relevantní úmysl požadovat „spravedlnost i pro Adolfa Hitlera“¹, musela by se alespoň zvážít následující interpretace dějin evropských ideologií: od počátků průmyslové revoluce v Anglii a na evropském kontinentě začala vznikat nová třída průmyslových dělníků, která se rekrutovala hlavně z obrovského rezervoaaru venkovské chudiny. Na začátku 20. století se zdálo, že budou tvořit většinu obyvatelstva. Jejich neaktivnější části se nechávaly řídit marxistickou ideologií, jež byla jedinečná tím, že s vědeckou náročností hluboce analyzovala moderní ekonomický vývoj a současně byla vysoce emocionální výzvou k třídnímu boji a k „poslední bitvě“ konečné revoluce, jež celé lidstvo zavede do posthistorického stavu prastaré utopie bezkonfliktní lidské rodiny bez států, tříd, panství, vykořisťo-

¹ Díky zřetězení většinou náhodných okolností bylo zrovna mně umožněno to, co se asi nepříhodilo žádnému jinému německému historikovi mé generace: vyslání dlouhého rozhovoru mezi mnou a jedním mně chápavě nakloněným „filmařem“, panem Andreasem Christophem Schmidtem. Na přání stanice *3sat* do něj bylo vloženo několik scén, v nichž se dostali ke slovu mí odpůrci, mezi jinými George Steiner. Vysílání 22. května 2006 v nejlépeším čase od 20 hodin trvalo 80 minut a po něm následovala hodinová diskuse několika historiků pod vedením intendantů stanice. V tomto rozhovoru jsem postuloval „spravedlnost i pro Adolfa Hitlera“ jako nezbytnou součást všech úvah o nacionálním socialismu. Nevěřím, že by někdo dal souhlasnou odpověď na moji protiotázku, zda by se tedy měla požadovat „nespravedlnost pro Adolfa Hitlera“. Bylo přece očividné, že „spravedlnost“ zde neznamená „pochopení“ nebo „sympatie“ v obvyklém slova smyslu. Přesto bylo po skončení vyslání výsledkem jakési všeobecné pohoršení, jež se projevilo mlčením, které se rozšířilo i na moji soukromou korespondenci. Tak mi bylo *ad oculos* demonstrováno, že žádná relevantní interpretace soudobých dějin se v Německu netěšila menšímu souhlasu než tato. V minulosti nicméně existovalo několik příkladů snahy o takovou spravedlnost jako požadavek objektivit a důsledného uplatňování vědeckých pravidel. Na prvním místě jmenujme *Anmerkungen zu Hitler* Sebastiana Haffnera, kde se nezaměřují jeho „výkony“ a v Anglii (pomineme-li pozoruhodné studie Davida Irvinga, který je zaujatý pro Hitlera) kniha Petera Philippse *The Tragedy of Nazi Germany*. Z (tehdy) mladších německých historiků hovořil Martin Broszat o „chybné investovaných výkonech a ctnostech“ v nacistickém období a výslovně postuloval „historizaci“, iřetí říše“, uvážlivě se ve „sporu historiků“ (a částečně už předtím) vyjadřovali někteří z nejužšího odborníků jako Thomas Nipperdey a Hagen Schulze.

vání a odosobnění. Tato zdánlivá syntéza nejnovější vědy a nejstarších přání lidstva působila nesmírným kouzlem i na četné intelektuály a ještě čtenější dělníky a kolem roku 1910 se muselo považovat za možné, že společenský řád evropského liberalismu, z něhož by se vyvinula „pluralistická demokracie“, bude násilně svržen novou marxistickou většinou, a to pravděpodobně nejdříve v Německu, jež bylo obecně a ne bezdůvodně považováno za přední vojenskou a kulturní světovou veimoc. Dnes je očividné, že by důsledkem nebylo uskutečnění utopie, nýbrž zavedení více méně rovnostářského a v každém případě byrokratického systému plánovaného hospodářství. Protože však vypukla první světová válka, byl jejím zcela neočekávaným důsledkem vznik samovlády jedné části marxistického hnutí, bolševiků, kteří se chopili nároku na celosvětové definitivní řešení všech společenských problémů, aniž by k tomu měli předpoklady, jež všichni marxisté považovali za samozřejmé. Bylo nepochybné, že tím zahájili epochu nejtěžších střetů – také a v neposlední řadě uvnitř socialistické levice. Stejně jisté bylo, že představitelé tradičního společenského řádu, z něhož přece vyšel „pokrok“ a „kultura“, nechtěli prostě kapitulovat, nýbrž začali pilně pracovat na koalici s antibolševickou levicí.

Vznikla však také možnost, před válkou ještě nemyšlitelná, že se objeví strana, jež bude výrazně „antimarxistická“, tj. stejně militantní, stejně revoluční a stejně naplněná ničivou vůlí, jak tomu bylo teoreticky už v samotném marxismu a prakticky v soudobé „Komunistické straně Sovětského svazu“.² Se vsí pravděpodobností by taková strana nepřekročila stadium izolovaných náběhů, kdyby nezískala charismatickou osobnost s mimořádnou energií a přesvědčivostí, totiž Adolfa Hitlera, který jako žádný jiný také nabízel svým nemarxistickým nepřátelům možnost kritiky, varování a znevažování, protože – jak se zdálo – pocházel „ze stoky“, a tím byl samozřejmě extrémním reprezentantem nadcházejícího „věku demokracie“.

Interpretovat Hitlera jako ztělesnění radikálního protipólu marxismu, a tedy nutné i jako jeho napodobitele znamená „být k němu

² Většinou se přehlíželo, že v častu citované – první politické – „definici“ fašismu jako „antimarxismu, který...“, jež se nachází na straně 51 knihy *Der Faschismus in seiner Epoche*, se již předpokládá existence bolševismu – Marxův a Engelsův marxismus jako takový přece nikdy neměl možnost „zničit protivníka“!

spravedlivý“, i když vidíme, že z tohoto pozměňujícího napodobování marxismu vzešly ještě horší důsledky než ze samotného marxismu přesazeného do cizí půdy. Teprve tak je možné překonat zahanbující situaci, že se neustále kope do již řadu desetiletí poraženého a mrtvého „netvora“ či „lva“, což je zbytečné a opovržením hodné i v případě, že se důvody musí jevit jako oprávněné. A nikdo z těch, kdo chtějí nad Hitlerem neustále posmrtně vítězit, si zjevně neuvědomuje, že tento muž, stejně jako jeho nepřítel Lenin, kritizoval západní realitu, což je pod jinými názvy už dávno opět aktuální – také, avšak rozhodně ne výhradně i v polemikách islamismu, který jako nepřehlédnutelná síla současnosti dokáže rozmanitým způsobem objasňovat minulost.

Nehraníci však toto pojetí přece jenom se zlehčováním a apologií? Když se však Hitlerovi jako nejdůslednějšímu představiteli antimarxismu dostane spravedlnosti, potom tato spravedlnost sama o sobě pověde k ostré kritice, ba k zavržení, neboť právě tím bude evidentní, že Hitler musel marxistickou ničivou vůli proti „buržoazii“ obrátit v ničivou vůli proti „Židům“, když chtěl najít stejně silného a jako „kapitalisté“ názorného úhlavního nepřítele. A hned vypluje na povrch otázka, zda nahrazení „sociálního“ úhlavního nepřítele nepříteltem „etnickým“ není přechod do jiné dimenze, a tedy dvojnásobně zavrženíhodné. Odpověď musí znít „ano“, nicméně na tom se tyto úvahy nesmějí vyčerpávat.

V jednom americkém židovském časopise tvrdil v roce 1977 Hyam Maccobi, že liberální postoj k židovským dějinám celkově vychází z blahovlnného základního názoru, že „Žid si za ničím nestojí“, a právě to prohlásil za „zradu na 4000 letech židovské historie“.³ Mnoha

³ „Takže antisemité jdou často více k věci než liberálové nebo židovští apologetové, kteří chtějí vyřadit celou věc tvrzením, že si Židé za ničím nestojí – to je zrada 4000 let židovských dějin.“ (*Midstream* 1977, 6) Skutečnost, že se ještě v roce 1977 i židovští autoři v kvazioficiálních publikacích nevyjadřovali ke kritickým argumentům ve velmi „choulostivých“ bodech výhradně s „pěnou u úst“, vyplývá i z toho, že se ve stejném časopise mohlo napsat, že „Rappoportové a Bermanové, Frenkelové a Koganové“ jistě byli „předchůdci Himmlera a Eichmanna“, ale přitom se přece jednalo jen o malou část čekistů a něco podobného by se muselo říci i k jinak správné tezi, že podíl Židů na Únorové i Říjnové revoluci roku 1917 byl „mimo jakékoliv proporce vzhledem k jejich podílu v celkové ruské populaci“. (Tamtéž 1977, 6; Mark Perakhi: „Solschenizyn and the Jews“.)

dnešním filosemitům zjevně skutečně chybí povědomí o tom, že svoji normalizaci židovské existence tento národ a jeho místo ve světových dějinách ponížují. A když se zeptáme, za čím si tedy Židé, tj. rozhodující většina nebo i menšina Židů, „stáli“, odpověď bude muset znít takto: jejich heslem byla vždy „sociální spravedlnost“, a to ve smyslu tendence k rovnosti. Nebyl to však pouze fašismus, nýbrž celý liberalismus, který se přikře stavěl proti této koncepci, protože nerovnost jednotlivců prohlásil za předpoklad všeho historického pokroku. Tak by se dal liberalismus jako takový označit za „antisemitský“, jakkoliv se mnoho jednotlivých Židů počítalo k liberálům. A jak by si mohl národ, který dodnes ústy svých vynikajících reprezentantů hrdě vydívá své „jinakosti“, zásadně stěžovat na „antisemitismus“ čili „xenofobii“ místo na jejich ohavné projevy, které často akceptoval! Útoky, ať přicházely z liberální nebo z konzervativní strany, mu tedy mohly jen sloužit ke cti, jestliže pro něj byla nejvyšší z představitelových „hodnot“ skutečně „sociální spravedlnost“.

Jisté šlo o první kvalitativní rozdíl, když Hitler z obecně rozšířené antipatie vůči cizím udělal postulát „odstranění“, tj. vyhnání většinou plně asimilovaných lidí s velkou náklonností k německé kultuře; ale kdekoliv Židé žili pospolu ještě jako kvazipolitické obce ve *štetlech* apod., bylo pro ně samozřejmostí odmítání všeho cizího a zejména „smíšených manželství“. To nejhroší, co se před rokem 1938 dalo říci o vztahu mezi nacionálním socialismem a sionismem, bylo, že proti sobě stály dva různé, a přesto ne nepodobné nacionalismy a že ještě nebylo jasné, který z těch dvou se prokáže jako perspektivnější společenská forma. V každém případě se z obou stran ožývala ujistění o vzájemném respektu a uznání.

Všechno se změnilo vypuknutím války, kdy útok proti Polsku odpovídal celoněmeckému nacionalismu, a ne až jeho nacionálně socialistické formě, zatímco k rozšíření na válku celoevropskou došlo z vůle Anglie v duchu tradičního pravidla zabránit nadvládě jediné mocnosti na evropském kontinentě. Poté se vyhánění Židů vyostřilo, dosud se však zásadně nelíšilo od vyhánění Poláků. V Palestině se jen o málo později pod tlakem mnohem obtížnější situace rýsovala válka

⁴ Stačil by měl odkaz na Theodora Adorna a Maxe Horkheimera.

revizionistického křídla sionistického hnutí proti arabským obyvatelům a britské mandátní správě.

Další *metábasis eis allo genos* (přechod do jiného druhu) se uskutečnil esenciálně podobným způsobem, avšak ve velmi odlišné době od okamžiku, kdy se nejprve německá branná moc po (možná preventivním) útoku na Sovětský svaz od prosince 1941, tj. od Hitlerova vyhlášení války USA, ocitla v situaci boje na život a na smrt proti nepřátelské koalici, která disponovala mnohem většími materiálními i lidskými zdroji. Tato charakteristika však nestačí, je nutné dodat, že taková situace získá skutečnou vážnost až tím, že se za frontou nachází obyvatelstvo nepřátelsky smýšlející a zčásti i nepřátelsky jednající nejen z nacionálních, ale i z ideologických důvodů.⁵ V očích Hitlera i většiny německého vedení přitom šlo především o „východní Židy“ ve frontovém zápolí. Že považovali za nutné zavést bez bližšího zkoumání nějaká „opatření“, přesně odpovídá opačnému případu počátkem 1. světové války, když ruské armádní velení nechalo deportovat na východ polské Židy, kteří podle jeho názoru sympatizovali s Německem. Že SS jako „světónázorová jednotka“ režimu⁶ nyní sáhla k prostředku systematického masového zabíjení, mělo jasnou analogii ve vůli mladotureckých vládců vyhladit v letech 1914/15 za frontou Armény jako nepřátelské obyvatelstvo jiné víry. Deportaci Židů z Německa, Francie a ostatní Evropy do vyhlazovacích táborů na východě však nelze vysvětlit pouze válečnou situací. Zcela nová byla zvolená metoda, kterou pachatelé považovali za „humánní“, protože byla mnohem méně trýznivá než dlouhotrvající smrt hladem, objektivně však byla nepřekonatelně hrozná, protože lidé byli eliminováni jako obtížný hmyz bez velkého prolévání krve a bez emocionální účasti vykonavatelů. Nicméně ani toto nestačí k odůvodnění teze o „singularitě holokaustu“.

⁵ Příliš malá pozornost se vesměs věnuje nařízení generála polního maršála Keitelera ze září 1941, podle kterého na mnoha místech Evropy vypukla komunistická povstání, jež je třeba porazit nejtvrdšími prostředky. A znovu se s ohledem na islám a islamismus naskýtá příležitost klást objasňující otázky: nemohlo by se dění v Evropě v letech 1942 až 1945, jistě „s vědomím zpětného pohledu“, označit za „protiněmeckou intifádu“, která však byla na rozdíl od palestinské intifády 90. let vojensky podporována mocnými spojenci?

⁶ Jednotek *Waffen-SS*, které byly především elitním vojskem, se toto označení týkalo nanejvýš jen ve velmi omezeném smyslu.

Pokud jde o singularitu, tj. jednoznačnou odlišitelnost od podobných procesů, pak bylo masové zabítí japonského civilního obyvatelstva Hirošimy a Nagasaki, na které Američané zaútočili atomovými bombami, navzdory svému demonstračnímu charakteru sice válečnou akcí, ale z hlediska mezinárodního práva nepochybně zakázanou, a bylo ještě bezpříkladnější a vzhledem k dlouholetému radiačnímu poškození desetitisíců osob minimálně stejně hrozná jako „konečné řešení židovské otázky“. To bylo skutečně singulární jen tím, že Hitler v návaznosti na dávnou a zjevně nikdy nezapomenutou myšlenku chtěl odstraněním ne sice všech Židů, ale oně části židovského národa, kterou považoval za biologickou základnu židovstva, odstranit ze světa to, co prohlásil za „absolutní zlo“, co si však „stálo za něčím“, co se dalo s větším oprávněním prohlásit ne sice za „absolutní dobro“, ale přece jen za vysokou hodnotu, za niž zemřít mohlo představovat „tu nejvyšší čest“.⁷

Tím je již předem zajištěno, že se žádný, byť podobný proces nemůže považovat za skutečnou paralelu a vznášet stejný nárok na „singularitu“. Přesto se však takové procesy nesmějí jednoduše vypouštět z vědecké analýzy. Vyhnání většiny palestinského obyvatelstva za „vátky o nezávislost“ Izraele se podle všeho neřídilo žádným předem vypracovaným plánem, ale proto ještě nebylo méně reálné a (četným) přežívším přineslo dlouholeté strádání, pro něž se nesnadno hledají stejně závažné příklady. Vede to na cestu „myšlenkového experimentu“, který se při nestranném promyšlení vnucuje, přestože se početným uvažujícím musí jevit jako pochybený.

Jestliže by měl arabský svět někdy dospět k fanatické semknutosti a efektivitě islamistických organizací Hamás a Hizballáh, ocitl by se Izrael skutečně – a nejen rétoricky jako v roce 1948 – v situaci války na život a na smrt, takže by vznikla otázka již nejen „transferu“, ný-

⁷ *Der Faschismus in seiner Epoche*, op. cit., s. 511n: „Jestliže je správný výklad, který jsme zde podali, potom zmizí dojem, že Hitler byl v německých a evropských dějinách ne zcela pochopitelným náhodným jevem. Ozřejmuje se, že byl čímsi posedlý a že toto „cośi“ rozhodně nebylo nijak nahodilé a bezvýznamné. Nejeví se to už jen jako epochální útrav, nýbrž jako závěr světové éry. Taková charakteristika však v žádném případě neznamená heroizaci. Mnohem spíše projevuje nejvyšší čest milionům jeho obětí: ukazuje, že ti, kdo byli hubeni jako bacily, nezemřeli jako nešťastné objekty odporného zločinu, nýbrž jako zástupci lidstva při nejzoufalejším útoku, který kdy byl veden proti lidské podstatě a transcendentaci v ni.“

brž přežít arabského obyvatelstva. Avšak dokonce i potom, kdyby se v nejvyšší tísní realizovalo nějaké „konečné řešení“, nevyrovnalo by se singularitě holokaustu. To, co je na první pohled prosté a samozřejmé, totiž tato singularita, se ve skutečnosti může vyjevit jen jako výsledek dlouhého a srovnávacího promýšlení.⁸

Ale i zde je nevyhnutelná otázka, zda nelze konstatovat nějakou souvislost s islamismem, a možná dokonce s islámem, ale z opačné a nekauzální strany, totiž islamistického a možná i islámského „antisemitismu“. Početná vyprávění o harmonickém soužití muslimů a židů ve středověkém Španělsku a dalších částech islámského světa si zdánlivě vynucují negativní odpověď. Zatímco však dějiny křesťanství začínají (Římany pouze vykonaným) ukřižováním Ježíše z Nazaretu, v židovských očích falešného Mesiáše, k dějinám raného islámu patří poprava celého židovského kmene (Kurajza v Medině) na rozkaz samotného Proroka, a když v islámských zemích probíhaly protizidovské a většinou současně protikřesťanské výtržnosti, vyžádaly si obvykle mnohem více obětí než protizidovské pogromy na křesťanském území. I zde může být užitečná hypotetická úvaha: kdyby se v židovských spisech, zejména v talmudu, Muhammad hanobil a po nížoval stejně jako Kristus, byly by důsledkem pogromy nepředstavitelných rozměrů. Harmonické soužití muslimů a židů bylo založeno na různém právním postavení vládnoucí většiny a „chráněné“ menšiny: požadavek „emancipace“, který se v Evropě vyvinul autonomně a za přispění nemalého počtu křesťanů, a přesto byl pocitován jako útok, mohl v islámských zemích vzniknout až mnohem později pod vlivkou a ochranou evropských a křesťanských velmocí. Bylo by tedy chybné popírat staré a svěbytné nepřátelství islámu vůči židům.

Z této změny základního způsobu vidění vyplývají změny jednotlivých skutečností a pojmů. Patří k nim v neposlední řadě pojem „židovského bolševismu“. Dodnes na něm nejen v Německu ulpívá pří-

⁸ „Vyhlazení Arménů“ (viz výše kap. III. 2, s. 60–66) se musí zařadit do středu mezi „nacistickým holokaustem“ a sionistickými zločiny proti Palestincům. Současné genocidy, například v Burundi a Rwandě, nedovolují spojovat „singularitu holokaustu“ s představou výjimečné krutosti. – Kdo považuje výraz „zločiny sionistů“ za nepřipustný, sám se vylučuje z vědecké debaty. Staví se na stejný stupeň jako „negacionisté“, kteří popírají existenci „konečného řešení“.

znak „ryzího zla“, které se v Hitlerově výkladu rozumělo samo sebou. Avšak při srovnání se skupinou mladých Alavitů, kteří si jako dříve diskriminovaná a pronásledovaná část obyvatelstva svým nasazením a entuziasmem v Sýrii vydobyli značný podíl na moci,⁹ se tento pojem vrací do historicky snadno uchopitelného prostoru a rází cestu pro otázky, které jsou nasnadě: dalo by se mluvit i o „židovské Nobelově ceně“ nebo „bavorském nacionálním socialismu“? Opravdu může malá etnická skupina na delší dobu „vzít do rukou“ prastaré dějinné tendence a nebyli snad nežidovští bolševici stejně přesvědčení a angažovaní jako židovští? Cožpak bolševismus po vynuceném odchodu Trockého a jeho přívrženců již *nebyl* bolševismem? Nelze často používaný pojem vychýlené populační pyramidy ve prospěch kohort mládeže (*youth bulge*), kterému odpovídá pojem „mladých národů“ používaný často i fašistickými a nacionálně socialistickými autory, účelně uplatnit, teprve když se do hry dostane ideologie, a nepodmiňují se navzájem, jestliže mají ovlivnit světové dějiny? Lze také nacionální socialismus chápat jako „hnutí mládeže“, přestože moment „generace“ tu byl zatlačen do pozadí „vůdcem“, tedy Hitlerem, ještě více než v Rusku „starcem“, tedy Leninem?

Pojem „židovského bolševismu“ tedy rozhodně nemusí mít předem obviňující charakter, přestože výtku „židovské viny“ kvůli silné účasti židů na bolševické revoluci artikuloval již v srpnu 1918 významný židovský historik Simon Dubnov.¹⁰ Téměř neomezené pozitivní je vysvětlení Samuela Katze, blízkého spolupracovníka Menachema Begina, který po vylíčení útisku Židů ve východní Evropě pokračuje takto: „Nabízela se dvě řešení: mohli svůj explozivní potenciál postavit do služeb komunismu a nastolit slibovaný ráj na zemi pro utlačované, v němž budou všichni stejní – Židé i Nežidé. Nebo mohli budovat svůj život jako Židé na jediném místě, které k tomu přicházelo v úvahu: ve svém vlastním státě.“¹¹ Katz tedy pohlíží na bolševismus a sionismus jako na dvě rovnocenné možnosti utlačovaného národa plného energie, které však nikterak neodkazují do naddějinné nebo „nadlidské“ sféry.

⁹ Srov. výše s. 76.

¹⁰ Simon Dubnow: *Buch des Lebens. Erinnerungen und Gedanken. Materialien zur Geschichte meiner Zeit*, 3 svazky, Göttingen 2004, sv. 2, s. 269. Srov. s. 96, pozn. 75.

¹¹ Samuel Katz: *Tage des Feuers. Das Geheimnis der Irgun*, Königstein 1981, s. 5.

A dokonce i jeden židovský pamětník, který se ve varšavském ghettu nacházel na pokraji nacházejícího vyhazení, nabízí zcela racionální a srozumitelné vysvětlení toho, co si mnozí později narození chtějí vysvětlit jen působením „absolutního zla“, jež přece bylo často používaným pojmem i u Hitlera a Chomejního: „V případě války s Ruskem jsme ztraceni. Když se plutokracie a komunismus spojí k boji proti nacismu, budou bezprostředním cílem pomsty Židé.“¹² Jak absurdně se tváří v tvář takovým výrokům Židů, jeví snahy německých autorů vytvářet „kauzální nexus“ mezi Heinrichem von Treitschke a holokaustem!

Pro Kanta bylo „osvícenství“ „východiskem člověka z nesvéprávnosti zaviněné jím samým“; pro přítomnost by mělo spočívat v ponížení a návratu se od pochopitelného sklonu k mytologickému nebo kvaziteologickému povyšování skutečně mimořádné a singulární události, která je však již dlouho propojená s příliš reálnými státními a společenskými zájmy, k vědecké strážlivosti a pluralitě a také k jejímu kritickému duchu a vůli odporovat.

¹² *Buch der Agonie. Das Warschauer Tagebuch des Chaim A. Kaplan*, Frankfurt 1965, s. 303 (záznam z 13. března 1941). Tato kniha je současně jedním z mnoha svědectví o síle židovského historického povědomí, v němž mají biblické postavy jako Hama a Amalek bezprostřední současný význam. V islámu k tomu existují analogie stejně jako k síle rozlišování mezi „my“ a „oni“, například v Íránu označování šáha Muhammada Reza Pahlavího jako „nového Jazída“ (druhého umajjovského chalífy a protivníka Alího a jeho synů).

Doslov

Většina autorů, kteří dnes píší knihy nebo větší články o „islamismu“, musí sobě i svým čtenářům přiznat, že nejsou odborníci v oboru islamistiky. Ani já v tom nepředstavuji žádnou výjimku. Kniha, která leží před vámi, je však prakticky od všech ostatních odlišuje už svým titulem, protože klade islamismus do širších, a navíc překvapivých souvislostí, totiž do souvislosti s „radikálním hnutím odporu“. Pod tento pojem se řadí i hnutí a režimy, jež byly dlouho považovány za nejtvrší vzájemné nepřátele, ale navzdory všem svým rozdíly byly velmi často shrnovány pod označení totalitarismy.¹ Již z takové formulace zadání jasně vyplývá, že tato kniha nemůže být pojednáním vědecké islamistiky. Odborník, který by se chtěl k tomuto tématu vyjadřovat, by musel být nutně současně i „expertem na fašismus“ a znalcem komunismu. Toto téma tedy nemůže být předmětem jednoho vědeckého oboru, nýbrž patří od začátku do oblasti „historického myšlení“, nebo chceme-li, historicko-politického učení o kategoriích. Zcela mylné by však bylo pustit přitom ze zřetele islamistiku. To, co neodpovídá jejím zjištěním a poznatkům, nemůže nabýt správnosti ani v žádné širší souvislosti. Není-li téma odborně vědecké, nevyhne se tím odborně vědeckým námitkám ani obecné diskusi.

¹ Tento protiklad se ještě zdůrazní, když se nepřechází mlčením vnitřní blízkost mezi Hitlerovým nacionálním socialismem a hluboko zakoreněným „rasismem“ anglosaských zemí. Za nejvýstižnější citát, který v této perspektivě znám, vědčím světu „laskavému odpuštění“ mezi italskými levicovými intelektuály Domenico Losurdovi. Jde o větu z díla amerického prezidenta (1901–1909) Theodora Roosevelta, která zní: Když některá „nižší rasa“ napadne „rasu vyšší“, ta musí reagovat vyhlazovací válkou, v níž jsou bílí vojáci jako křiváci povoláni k tomu, aby „odevzdávali smrti muže, ženy i děti“. (Domenico Losurdo: *Il Revisionismo storico. Problemi e miti*, Roma/Bari 1996, s. 208. Německé vydání vyšlo r. 2008 v Kolíně nad Rýnem pod titulem *Kampf um die Geschichte. Der historische Revisionismus und seine Mythen – Nolte, Furet und die anderen*.) Roosevelt použil, ovšem nezdůraznil pojem „vnitřního nepřitele“, jehož činnost „nižší rase“ teprve vytvoří možnost zatoučit, a tím spíše mu bylo vzdálené vidět jediného původce zla v „Židovi“. Americký prezident a německý „vádce a říšský kancléř“ se tedy nedají ztotožnit ani ve svých „neinternerjších myšlenkách“.